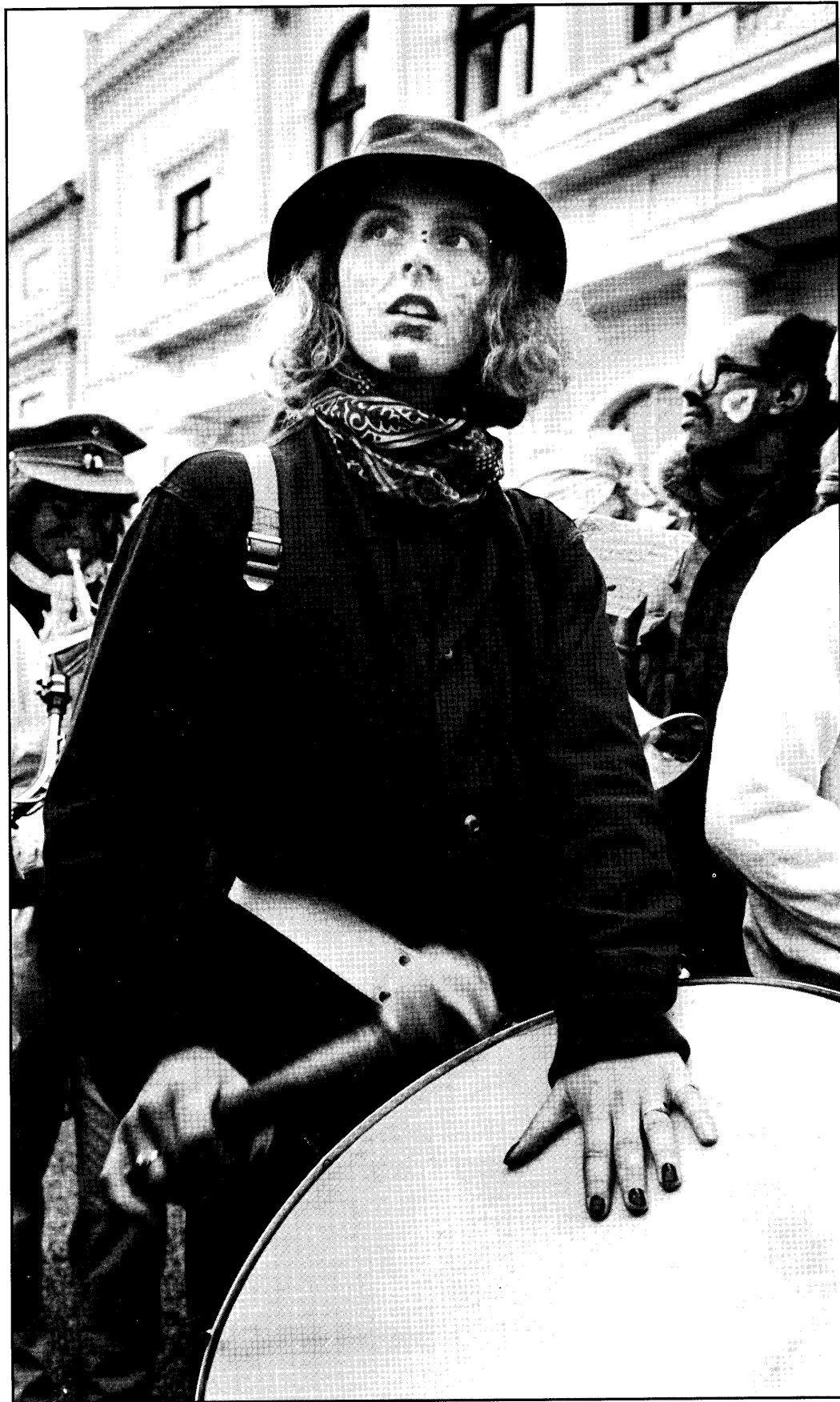

vi människor

Tema:

Slakten av den offentliga sektorn

Vad vore livet utan böcker?
Britt Edwall berättar.

Dackes döttrar vägrar att försämra människors villkor. Läs om vad de tycker, bland annat om Anne Wibble.

Tänk att få vara en lus under Ulf Dinkelspiels krage, och följa med in till höjdarna i EG. Birgitta Öjersson har utvecklat denna tanke.

Vi har rätt att göra uppror. Ingrid Atlestam berättar om hur vi kan agera.

Snälla flickor kommer till himlen — vart kommer de andra?

Marianne Soutukorva skriver om en kvinna som inte har varit "snäll".

Ett samhällskontrakt, har vi ett sådan? Och hur ser det ut? Carina Vogchumian berättar.

Det finns en hel del annat också att läsa i detta nummer av Vi Mänskor.

INNEHÅLL:

- 2 När jag var...
Marie-Louise Carlberg
- 4 Ledare
Aase Bang
- 5 Bäggar och bäggar
Britt Edwall
- 6 Snälla flickor kommer till himlen...
Marianne Soutukorva
- 8 Valfrihet — av vad och för vem?
Gunnel Atlestam
- 10 Offentliga sektorn och seglivade myter
Siv Waldor
- 12 Marknaden och valfriheten
Sten Ljunggren
- 13 Det ojämlika kontraktet
Carina Vogchumian
- 18 Dackes döttrar
Marie-Louise Carlberg
- 21 Det är rätt att göra uppror
Ingrid Atlestam
- 22 Insändare
- 24 Nätstrumporna
Marie-Louise Carlberg
- 26 En piga kom till stan...
Lena Axelsson
- 30 Balkan — Europa 1992
Jan Öberg
- 33 Vad handlar Jugoslavien om?
Håkan Wiberg
- 36 Jag ska vara en lus...
Birgitta Öjersson
- 40 Kvinnomanifestation mot EG i Storlien
- 41 Allt går att få på kredit
Maria Jacobson
- 42 Recensioner
- 46 Hjälp till självhjälp
Emmaus i Göteborg
- Omslagsbild: Björn Rantil

När jag var i din ålder, fjorton, femton år sådär, så var mina kompisar det viktigaste jag hade.

Vi mätte lyckan hos varandra, närheten och nyfikenheten.

Det var mycket ömtåligt, och jag minns att jag var blyg, fast det säkert inte märktes särskilt mycket.

Vi var ungefär fem, sex tjejer och lika många killar.

Vi träffades utanför ridhuset, nästan varje kväll den där vintern och våren.

Ibland sjöng vi oanständiga sånger. Det kändes jublande på nåt sätt att sjunga dom där visorna.

Då hade vi ännu inte vågat röra vid varandra, det var tillräckligt med det vi sjöng och det vi visste.

Jag minns den kvällen då vi allihop gick hem till Peter. Hans föräldrar var borta, och i mörkret vågade vi äntligen. I mörkret möttes våra hungriga händer, mjuka, ömma, och jag minns att jag tänkte att detta var det bästa och vackraste jag varit med om. Att känna på varandra, smeka varandra, var som att ge en extra dimension till vår vänskap. Detta var vi, här fanns vi hos varandra. Kärlek och tillit.

Så tyckte jag.

Nästa gång vi träffades utanför ridhuset, var det så konstigt.

Folk satt och smusslade i små grupper, det var bara jag som inte satt och smusslade i nån grupp.

Vad är det med er, berätta vad det är.

Ingen sa nåt, ingen såg på mig.

Jag kände hur det kallnade runt hjärtat, jag kände att jag höll på att dö.

Så kom Nollan fram. Nollan var vår beskäftiga lilla "mamma", hon som förmanade oss att gå hem i tid och andra kloka saker.

Killarna hade tänkt att ta dig i hand, lägga en tjugofemöring där, och tacka för senast, sa hon.

Det gjorde jävligt ont länge efter det.

Varje gång jag blev förälskad, gjorde jag snabbt slut, för att slippa samma akuta smärta. Och det fanns ingen i hela världen man kunde lita på längre.

Ändå visste jag hela tiden, längst inne, att det var fel nånstans. Inte på mig, utan på det dom tänkt göra. Inte kunde ömhet vara fult, eller tillit något som inte fanns, eller våra unga kroppar skamliga.

Men varför dom hade tänkt göra så, har jag fattat först nu, efter ungefär trettiofem år, då pusselbit efter pusselbit fallit på plats.

Äntligen har jag fattat att jag hade gått in på förbjudet område, att jag överskred dubbelmoralens eländiga tröskel, att jag skrämt killarna genom att ge mig samma rätt att möta min sexualitet och nyfikenhet som de. Och dessutom bli glad och tycka om det.

Jag hoppas att du möter mindre rädda killar.

Jag vet att du tänker mycket på kärlek just nu, hur det känns att ligga hud mot hud, hur det känns när handens alla porer fylls med glädje.

Och jag lovar dig, det är förunderligt ljuvligt.

Det vet du kanske redan, och du kanske också vet att du har rätt att tycka det.

Det tror jag att du gör.

Din mamma

Bild: Marie-Louise Carlberg

Ledare Aase Bang

På Tredje Långgatan i Göteborg, inte långt från SKVs kontor, ligger i en före detta brandstation, Briggen kallad, en förnämlig saluhall. Här åt Zaida och jag en utsökt lunch en solig junidag (gravad lax, gravad hälleflundra och rökt lax samt potatissallad för en 50-lapp).

Eftersom det blåste ganska kraftigt satte vi oss inomhus, vid fönstret. Där ute på den breda trottoaren stod ett optimistiskt inbjudande bord med rödrutig duk. På grund av blåsten var det dock ingen som satte sig där.

Vips, blåste duken av. Några män gick förbi, tittade förstrött på duken på trottoaren, skrittade över den och gick vidare. En ung flicka däremot stannade till, plockade upp duken och lade den på plats. Nu följde ett intressant skådespel. Duken blåste av nästan med detsamma, och en jämn ström av människor passerade vår utkikspost.

Alla män gick förbi utan att ta upp duken, alla kvinnor, oavsett ålder, stannade och la den tillbaka på plats. Till sist kom en äldre dam. Hon gav sig god tid att lägga duken så att spetsarna hängde alldeles symmetriskt över bordskanten. Så såg hon sig om efter en sten, men den hon hittade var för liten. Då hämtade hon resolut en tomflaska från ett annat bord och ställde den mitt på duken.

En servitris kom ut och plockade in både flaska och duk, så det blev ingen fortsättning på dramat. Vi betalade och gick tillbaka till SKV, medan vi pratade om skillnaderna mellan manligt och kvinnligt. Var och en kan ju dra sina egna slutsatser.

Det har pratats mycket om ett kvinnoparti på sistone. Det reellt existerande kvinnopartiet, som faktiskt ställde upp i förra valet, fick aldrig någon publicitet, och heller inga röster. Men när Maria-Pia Boëthius och andra kända feminister hotar med att bilda ett nytt kvinnoparti, tycker massmedia plötsligt att det är högtintressant. Många kvinnor känner sig också frestade att rösta på en eventuell kvinnolista. Det är kvinnorna som drabbas allra hårdast av högerpolitiken. Det framgår tydligt av flera artiklar i detta nummer av Vi Mänko.

Det finns frågor som alla kvinnor kan samarbeta kring, det visar bland annat kvinnojourerna runt om i landet. Kvinnomisshandel, pornografi, prostitution — tillsammans kan vi bekämpa det och tillsammans kan vi beskydda offren för manssamhällets våldsutövelse. Men klassmotsättningar och intressekonflikter försvinner inte automatiskt bara för att vi är kvinnor (även om kvinnor bevisligen har lättare att samarbeta än männen har).

Låt oss då samarbeta, kvinnor emellan, så mycket som möjligt. Och låt oss se till att vi får fler kvinnor i politiken, inom alla partier. Det är dels ett rättvisekrav från 51 procent av befolkningen, dels tror jag på en bättre framtid om kvinnorna får mer att säga till om.

Men ett kvinnoparti är en annan sak. Visserligen har alla kvinnor lägre lön och sämre villkor än männen inom

sin klass, men skillnaderna mellan de olika kvinnogrupperna är dock alltför stor. Vi vet att många liberala kvinnor som i början av seklet kämpade för rösträtt för egen del, inte alls ville ge rösträtt till arbetarklassens män och kvinnor. Arbetare med demokratiska rättigheter upplevdes som ett hot mot de egna privilegierna. Kvinnorna i låglöneyrken inom vården och i snabbköpskasorna kan nog inte räkna med något större stöd från Moderata kvinnoförbundet.

*

Medan jag skriver detta intervjuas fredsforskaren och Jugoslavienexperten Jan Öberg i ett radioprogram om läget på Balkan. Han är djupt pessimistisk, tror att en upptrappning är oundviklig, att FN/USA kommer att gå in i striderna och bomba Belgrad, Serbiens huvudstad, med ett ännu större blodbad som följd.

Vi är många som känner förtvivlan och hjälplöshet inför situationen i före detta Jugoslavien och i alla andra länder där kortsiktiga nationella intressen och maktbegär drabbar tusentals oskyldiga människor. Ett fullständigt meningslöst våld, med en ofatbar förödelse och massvält som resultat. Dagligen upprörs vi av ögonvittnesskildringar från Bender, Mogadishu och Sarajevo. Expressens utsände berättar i radio om hur han gråtande fotograferar lemlästa barn.

Vart är mänskligheten på väg? Vad kan du och jag göra för att hejda vansinnet? ●

vi människor ges ut av

Svenska Kvinnors Vänsterförbund.

Redaktionsadress:

Linnégatan 21
413 04 Göteborg
Tel: 031-42 28 94

Ansvarig utgivare: Aase Bang

Redaktör:

Marie-Louise Carlberg

Redaktionskommitté:

Barbro Andersson,
Aase Bang,

Marie-Louise Carlberg,
Erni Friholt, Zaida Hagman,
Anna-Carin Jansson
Agneta Wirén,
plus
speciellt inbjudna kvinnor.

Redaktionen ansvarar endast för
beställt material och står fri från
artikelförfattarnas åsikter.

Prenumeration: 120 kronor/år

Stöd: 200 kronor

Gåvo: 100 kronor

Postgiro: 90 24 - 1

vi människor utkommer med
fyra nummer per år.

Tryck: Christensons Grafiska
Box 253
443 25 Lerum

Redaktionen passar här på tillfället
att tacka för de gåvo- och stödprenu-
merationer vi fått.

Som tack skickar vi ett gratisnummer
att ge bort. Ring redaktionen.

Tyvärr lider Vi Mänko av konstant
ekonomisk kris. Därför blir vi glada om
ni hjälper oss att sprida tidningen. Ta
med den vid läkarbesök, hårfrisörskan
och så vidare. Ni är vårt enda stöd.

Bäggar och bäggar

Minns ni den där sortens höga bäggar som jobbarna hade Expressen, termos och matlåda i på femtitalet? Det blev en massa luft över upptill.

Det fanns bara en modell, och var det inte bara två färger? Blå eller brun, tror jag.

Jag var inte så lång på den tiden heller. Kanske enochenhalf meter.

Så bæggen släpade i marken, när jag släpade hem massor av böcker ifrån Biblioteket. Min räddning här i världen! Matteus församlingshemsbibliotek.

Jag hade nog min mest intellektuella period mellan tretton och tjugotre.

Sen började jag föda barn.

Men medan jag själv var ett lillgammalt och misshandlat och utstött barn i trenchcoat och skolmössa, så läste jag som en besatt. Och redan i början av femtitalet så var Matteus församlingsbibliotek ett otroligt välsorterat bibliotek.

Diktsamlingarna stod på rad — det var Vennberg och Lindegren och Aspenström och Liffner och Dagerman. Gustav Rune Eriksson, Paul Andersson, Gösta Oswald. Det var Harry och Moa, det var Selma Lagerlöf och Strindberg. Men framförallt lyriken på nåt vis.

Inte visste jag hur det kändes att äga en bok. Men jag släpade på min bokbägg den långa vägen hem. Över gården med rottingen på lur bakom dörren.

Det gällde egentligen att hålla sej undan hela tiden, både rumsligt och andligen.

Och biblioteket blev den plats där jag kunde känna mej säker.

Inga raserianfall. Inga naglar, hugg och slag.

Där fanns det ingen som slet av en håret. Inga rapp och ränder på ryggen.

Där kunde man glömma.

Där kunde man få möta ädlare morsor och vackrare hem och godare systrar. Och hade inte jag haft biblioteket så vet jag inte hur det hade gått. För mej.

Det är möjligt att jag överlevde via det där språket som jag lärde mej där. Men det visste jag ju inte då. Att språket är så livsviktigt. Jag bara läste och läste jag.

Och språket är en bro än i dag till ett vackrare och varmare liv.

Det ÄR en fröjd att lära sej nya ord och höra nya tilltal.

En vetgirig yngre person, som dessutom försöker klara sitt förstånd undan alltför stora skråmor, fick ju en ohygglig glädje i dessa mörka rum med sina vänliga boksynta damer.

Men den absolut tjockhuvade aningslösa mänskotyp, som nu brer ut sej bakom skrivborden ute i kommunerna, vet inte hur det KÄNNES att läsa.

Har dom dödat sina barndomsminnen av läsningens oerhört livgivande kraft?

Dom där böckerna som man vill sälja ut för att spara några korvören, kommer att kosta oanande summor om tio tolv år när små frustrerade språklösa huliganer gör livet surt för sej själva och oss andra.

Jaa, kära gubbar, riv på ni. Lägg ner biblioteken, sälj ut skatter som aldrig kommer igen. Men gnäll inte om tio år. När ni blir nerslagna på gatan av några stirriga typer, som kunde ha varit jag.

Fast med neonfärgade bäggar.

På tvären.

Britt Edwall

SNÄLLA FLICKOR KOMMER TILL HIMLEN *...andra kommer hur långt som helst! Eller...?*

Marianne Soutukorva

Innan valet 1991 läste jag en artikel i Aftonbladet med rubriken "Hemlig valslogan: Låt kvinnorna jobba gratis". Jag håller med artikelskrivaren — det var en mycket hemlig valslogan. Partierna var överens, men ingen uttalade det högt, att det nu återigen är dags att förverkliga den urgamla manliga drömmen — Kvinnan åter till spisen!

Överallt i världen svarar kvinnorna för vård och omsorg — mestadels oavlönade. Det är bara i de nordiska länderna som det mesta av vården och omsorgen tillhör arbetsmarknaden och utförs av avlönade kvinnor. Inte ens i EG-länderna, förutom Danmark, blir kvinnorna avlönade för att de sköter om gamla, sjuka och barnen.

Idag har den manliga svenska makteliten bestämt att de inte längre vill vara med och betala för den service vi kvinnor ger dem. De håller just nu på att montera ner det vi byggt upp för oss, våra barn och gamla. Vi kallas "särintressen" och är huvudorsaken till att vi har hög skatt i vårt land. Männen säger inte rakt och ärligt att de vill ha servicen gratis. De säger istället att vi måste anpassa skattenivån till EG — där massor av kvinnor redan jobbar gratis i hemmen!

Med samma låga förvärvsfrekvens som i EG-länderna, skulle 700 000 svenska kvinnor bli utan arbete. Mannens belöning blir då lägre skatt och "valfrihet" — kvinnan kan inte välja utan måste hitta en man som kan försörja henne!

Vi kan naturligtvis inte acceptera utvecklingen utan att visa vår vrede och kräva rättvisa. Vi kan inte heller vänta att männen ser orättvisorna och rättar till dem! De gör inte det, för då måste de avstå av sin makt. Vi måste själva visa på härskarteknikerna och orättvisorna och inte låta oss tystas, även om det då kan gå som för arbetslivsforskaren **Ulla Ressner**. Hon passar inte in i de manliga hierarkierna här i Sverige — och har blivit tvungen att lämna landet. Henne vill jag berätta mer om nu.

En söndagsmorgon i september 1990 lyssnade jag som vanligt på radioprogrammet Godmorgon världen. Ett inslag handlade om två arbetslivsforskare, Ulla Ressner och hennes man John Fry. Programmet berättade att de två som arbetade på forskningsinstitutet Arbetslivscentrum i Stockholm, blivit ansedda som obekväma, lösts ut från sina arbeten mot att de

sade upp sig och förlade sin forskning utomlands. Ulla Ressner och John Fry har straffats med yrkesförbud av svensk modell. De arbetar och bor idag i Kanada.

Jag greps av stor förtvivlan och vrede när jag lyssnade på programmet. Under årens lopp hade jag, liksom många andra kvinnor, läst ett flertal artiklar — även i Vi Män — av och om Ulla Ressner. Jag hade också läst hennes forskningsrapport *Den dolda hierarkin* — om demokrati och jämställdhet (1985) och upplevt att hon är en forskare som känner kvinnors liv och arbete. Boken ansågs vara för kritisk. Arbetslivscentrum vägrade att ge ut den. Samma öde drabbade nästa rapport — *Social revision av ett ämbetsverk* (1985).

Ämbetsverket är AMS med Allan Larsson som generaldirektör. Bägge rapporterna gavs ut på annat förlag.

När Allan Larsson utnämndes till finansminister, skrev Ulla Ressner en debattartikel i Dagens Nyheter (1991 04 04), *Halvgud från makteliten*. I den angriper hon Allan Larsson för maktpråk och öststatsmanér. Hon menar också att en nedmontering av offentliga sektorn genomförts uppifrån bakom slagord om förnyelse, målstyrning, avbyråkratisering etc.

— Oj, vilken fantastiskt bra artikel. Nu startar äntligen debatten om nedmonteringen av offentliga sektorn och vår välfärd! Äntligen en debattör och forskare med ett kvinnligt och underifrånperspektiv. En debattör som inte är rädd och vågar tala i klartext!

Så tänkte jag och följde noga Dagens Nyheters debattsidor i många veckor.

Artikeln möttes av iskall tystnad överallt utom i LO-tidningen, som mötte henne med aggressivitet och tog heder och ära av henne både som forskare och privatperson. Här följer ett smakprov på ordvalet i artikeln i LO-tidningen; "Furiöst manshat, utdöda dinosauriesläktet kvinnochauvinister, blodsugare, diamantgnistrande skitstövlar..." — och så vidare.

Dagen efter artikeln om Halvgud från maktelit, fick Ulla Ressner och John Fry ultimatum. De var tvungna att säga upp sig och förlägga sin forskning utomlands!

Tänk — fram till dess var jag så aningslös att jag aldrig kunnat föreställa mig, att man i Sverige inte får sticka ut hakan och väcka debatt om våra makthavare.

Efter radioprogrammet skrev jag till Ulla Ressner i Kanada. Hon är nu mitt bollplank och stora stöd, trots att vi aldrig träffats.

Sådan är verkligheten ofta för kvinnliga forskare — sådan var den för Ulla Ressner! Männen tar till alla sorters härskartekniker när en kvinna synliggör nedmonteringen av offentliga sektorn och spelet i de manliga makthierarkierna.

Jag förstår inte varför nästan ingen visat någon systerlig solidaritet, att ingen stött Ulla Ressner i hennes kamp för den akademiska friheten. Kvinnors vardag skulle vara annorlunda om vi tog upp kampen för yttrandefriheten.

Bild: Anette Åberg

Den svenska makteliten vill att hon stannar där, eftersom de fått henne att säga upp sitt avtal med arbetsgivaren i Sverige. Två representanter för arbetsgivaren — män så klart — reste i maj i år från Sverige till Kanada för att i 1,5 timmar diskutera uppsägning av avtalet med henne!

Nu är hon förlorad för oss svenska kvinnor — om vi inte gör något åt det. Idag behövs hon och hennes forskning alltför väl här i Sverige. Men, kvinnliga forskare har det inte lätt. Liksom andra kvinnor i arbetslivet tvingas de arbeta under villkor som bestämts av männen.

De kvinnliga forskarna måste anpassa sig till ett system som ofta är främmande för dem. Deras forskning övervakas av en manlig maktapparat, som bestämmer vad som är "värdefullt" och "relevant" i forskningen.

Kvinnoforskningen är vanligtvis samhällskritisk, och kvinnliga forskare har ofta en annorlunda syn på vad som är väsentligt. De drabbas särskilt hårt av repressalier och kontroll. De utsätts ofta för förtryck och mobbning om de inte finner sig i att bli betraktade som underordnade till män och som mindre kompetenta än män.

Män i toppositioner — med resurserna — tål många gånger inte kritik.

Varför har vi svenska kvinnor så svårt att visa ilska? Varför är vi så ängsliga och rädda? Vi är ju de mest välutbildade och kompetenta kvinnorna i hela världen. Ändå har vi inte lyckats rubba den manliga dominansen.

Vi behöver nu "ett fall" som vi alla kan ställa oss bakom och som tändar gnistan. Fallet Ulla Ressner!

De amerikanska kvinnorna mobiliserar inför valet i år. Inte sedan 70-talet har det varit så många kvinnor som kandiderat på politiska poster, som driver valkampanjer.

Man menar att senatsförhören med Clarence Thomas och Anita Hill * har varit ett slags utlösare av all aktivitet. Behandlingen av Anita Hill retade alla kvinnor, även de konservativa. Hennes fall resulterar i en våg av ilska och aktivitet. Måtte fallet Ulla Ressner reta upp oss svenska kvinnor!!

Som sagt — Snälla flickor kommer till himlen... men hur går det för de andra?

De som är kritiska, olydiga och uppkäftiga. ●

*** Fotnot:**

Domaren Clarence Thomas anklagades av sin tidigare medarbetare Anita Hill för sexuella trakasserier.

Han frikändes.

Valfrihet

– av vad och för vem?

Gunnel Atlestam

Jag minns tydligt farmors sorgsna förvåning när hon betraktade sin granne på sjukhemmet — en äldre man, före detta makthavare, som tappat uppfattningen om tid och rum. Han uppförde sig som ett litet barn.

Hon förstod att även beslutsfattare kan drabbas av ett behov av offentlig omvårdnad.

Men vet dagens makthavare om detta? Dessa friska, unga, förvärvsarbetande män som vann på förra årets skattereform, som nu har satt offentliga sektorn som syndabock för mycket ont i samhället och som driver en hetskampanj mot, och slakt av den, under parollerna ökad valfrihet och konkurrens.

Den offentliga sektorn har under flera år varit utsatt för hård kritik och debatt. Kritiken har gällt kostnaden, byråkratin och monopolställningen.

Offentlig verksamhet är förutom pengar också en fråga om samhällsmoral och ideologi. Solidaritet, jämlikhet och alla människors lika rätt och värde, var till helt nyligen självklara delar av våra gemensamma grundläggande värderingar, men nu ifrågasätts och ignoreras de.

I alla samhällen har det funnits gemensamma regler och normer som man måste iakttä för att kunna leva tillsammans i harmoni. Den sociala tryggheten byggde i det gamla bondesamhället främst på familjen och bygemenskapen. Det fanns en tid innan vårt välfärdssystem var ordentligt uppbyggt då många av de gemensamma uppgifterna vilade på ideella krafter. Tanken att återigen förlägga ansvaret på ideellt arbete, har börjat diskuteras. Varför kan inte biblioteken drivas av föreningar i likhet med idrottsklubbar? Begrepp som kvalitet och kompetens tycks ha kommit bort.

Det är inte första gången i vår historia som man vill överföra offentlig verksamhet till ideell. I slutet av 1800-talet klagade den prominenta mannen Charles Dickson på fattigvårdsförordningen från 1847, vilken stadgade kommunal fattigvård med klagarätt för de fattiga. Han ville överföra kommunens obligatorium på ideella krafter:

"... men den blir obligatorisk från den vackra sidan, ty den blir en obligation för samvetet, utan hänvisning till någon lag... Jag vill att understödet ska lämnas av ett gott hjärta och frivilligt, och det blir också rikligare och mer välsignelsebringande..."

(Citat G B Nilsson, Svenska fattigvårdslagstiftningen 1853-71).

Men med den tekniska utvecklingen och industrialismens genombrott har vårt samhälle blivit alltmer komplicerat, och vi har utvecklat en välfärdsmodell som bygger på lagar och regler som garanterar en grundtrygghet. Det finns även ett rationellt behov av att samordna och ha en gemensam övergripande planering, till exempel för markanvändning, energi och utbildning.

Kungahuset, JAS, tåg, kyrka, renhållning, skola och sjukvård är exempel på verksamheter som finansieras mestadels genom skatter och därför ingår i den offentliga eller gemensamma sektorn.

Ofta sätts denna i motsatsförhållande till den privata. Men det är ett alltför enkelt sätt att generalisera.

Den offentliga sektorn är inte alltid offentlig. Allt större del har lagts över på bolag, vilket innebär att väljarnas och skattebetalarnas möjligheter till insyn och påverkan inskränks.

I vår blandekonomi förekommer också kombimodeller av privat och offentligt, som till exempel fristående skolor och privatläkare anslutna till försäkringskassan.

Mångfalden och valfriheten som nu debatteras handlar mycket om att driva offentlig finansierad verksamhet i privat regi. Biblioteket i Åre lades ut på entreprenad, det vill säga, ett privat företag fick medel från kommunen för att driva biblioteket på de villkor man kommit överens om i upphandlingen. När företaget som drev biblioteket gick i konkurs fick kommunen återigen ta över driften.

Detta fall är inte unikt men ett av de mest debatterade och omskrivna eftersom det drabbade en verksamhet som har ordet i sin makt.

Men vem tar på samma sätt strid för äldre- och handikappomsorgen?

Offentliga investeringar har varit och är nödvändiga för det privata näringslivet, som till exempel järnvägens utbyggnad för industrialismens genombrott, andra kommunikations- och transportsystem och olika stödåtgärder till företag.

Kritiken av den gemensamma sektorn från de ledande politikerna har inte i första hand gällt utgifter för vägar, rättsskipning och försvar, utan "mjuka" verksamheter: barnomsorg, sjukvård, skola, fritid, kultur med flera.

Regering och riksdag ålägger till stor del kommunerna vad de ska göra. Alltmer ansvar för genomförande av gemensamma uppgifter överförs från staten till kommunerna. Samtidigt har riksdagen beslutat att kommunerna inte får höja skatten, och statsbidragen minskar.

Kvinnorna blir dubbelt utsatta; dels skär man ner på förutsättningarna för att de ska kunna förvärsvarbeta och dels försvinner arbetstillfällen.

Kommer man istället att med hjälp av pengar från AMS driva sjukhus, daghem, dagcentraler, bibliotek, såsom man brukar stödja männen med till exempel vägbyggen vid hög arbetslöshet?

Snart finns det inga privatskolor längre — bara fristående, kommunala och nedlagda. Fristående är i privat ägo men bekostas av skattemedel, de kan välja vilka elever de vill ta emot. De kommunala är öppna för alla. Nedlagda skolor blir resultatet av stora nedskärningar av den offentliga sektorns utgifter och omfördelningar till den privata, som bland andra nationalekonomen Grassman beskrivit i sina böcker och artiklar.

Detta kan bli konsekvensen av det nyligen fattade riksdagsbeslutet om skolpeng till de fristående skolorna. Beslutet innebär att de fristående skolorna för varje elev ska få minst 85 procent av genomsnittskostnaden för en skolelev i kommunen. Att det inte är 100 procent beror på att de inte beräknas ta emot barn med behov av särskilt stöd eller invandrarundervisning. Om de gör det är de berättigade till ännu mer pengar.

Göteborg har sedan 1990 indelats i 21 stadsdelsnämnder, vilka bland annat har ansvaret för grundskolorna. Eftersom det är en mycket segregerad stad har den genomsnittliga kostnaden per elev varierat mycket beroende på vilken stadsdel eleverna bor i. I vissa områden har man behövt betydligt mer resurser för invandrarundervisning och stödundervisning än i andra.

Andra områden har inte tilldelats ens 85 procent av genomsnittskostnaden. Vilket innebär att riksdagens beslut om minimigräns för bidrag till de fristående skolorna kan leda till att fristående skolor får mer pengar från våra skatter än de skolor vi driver i egen regi i "lätta" områden. Personalen funderar nu på att ta över ett helt rektorsområde i en sådan stadsdel, eftersom det skulle vara lönande.

Antalet fristående skolor i Göteborg ökar med en rasande hastighet. Kommunala skolor som är utplacerade så att barnen ska ha nära till skolan, måste istället läggas ner för att pengarna ska räcka till. Allt sker under parollen valfrihet och konkurrens.

Ännu större problem måste det bli att genomföra valfriheten i glesbygdskommunerna. Underlaget för att till exempel driva flera skolor finns knappast. Om någon fristående skola skulle etablera sig och locka till sig de flesta barnen, måste det ändå finnas en skola i kommunal regi som tar emot de barn som den fristående inte vill ha och vara bakjour om den fristående skulle gå i konkurs eller läggas ner av andra orsaker. "Privatiseringen" och valfriheten kan komma att bli dyr för oss skattebetalare.

Samtidigt som de fristående skolorna har fått det betydligt bättre tack vare mera skattemedel, krävs att nedskärningar ska göras av de offentliga utgifterna. I Göteborg ska stadsdelsnämnderna som ansvarar för grundskola, socialtjänst, bibliotek, omsorg om handikappade och fritid, spara 15 procent på en budget som redan tidigare var hårt åtstramad. Detta drabbar i stor utsträckning de icke lagbundna verksamheterna såsom kultur och fritid.

En utveckling och förändring kan vara bra, men den grundtrygghet och de förutsättningar för ett jämlikt samhälle som byggts upp under en lång tid och med accelererande fart efter andra världskriget, ska inte få raseras på en mandatperiod.

EG-anpassning används ofta som försvar för olika mer eller mindre populära åtgärder i vårt samhälle. Ett medlemskap i EG eller EU innebär inte automatiskt att vi måste nedrusta vår sociala välfärd. De allra flesta medlemsländer har redan idag gratis läkarvård och strävar efter att utveckla sina trygghetssystem.

Finns det då ingen anledning att kritisera den offentliga sektorn? Självklart, varken den offentliga, den privata eller den mittemellan är helt svart eller vit.

Debatt och utveckling måste hela tiden pågå. Både vad gäller fördelning av de gemensamma resurserna, skattepolitik och arbetssätt. Men grundläggande måste vara att vårt välfärdssamhälle byggt på solidaritet och jämlikhet består samt utvecklas, och att skattebetalarna ska ha insyn och möjlighet att påverka på vilket sätt pengarna används och att de inte slösas bort på privata vinster. Det gäller då att ta tillvara den kunskap och kreativitet som finns bland de offentliga anställda idag och inte sälja ut även det till det privata.

Medborgare — framför allt kvinnor, som berörs mest av nedskärningarna — måste ställa krav och komma med idéer. Det är viktigt att också värna om det demokratiska systemet. Vi måste arbeta för att politikerna verkligen representerar folket och har ett reellt inflytande. Det gäller att inte glömma regeringsformens första kapitel, första paragrafen: "All offentlig makt i Sverige utgår från folket".

Vi måste återta initiativet i debatten — inte bara försvara. Frågorna bör inte gälla om vi behöver en offentlig sektor utan om vi behöver omsorg, kultur, räddningstjänst med mera i privat regi, eller i privat regi bekostad av offentliga medel i demokratin Sverige. Vi måste fråga oss för vem den så kallade valfrihetsrevolutionen sker — vem gynnar den och på vems bekostnad? ●

Offentliga sektorn och seglivade myter

Siv Waldor

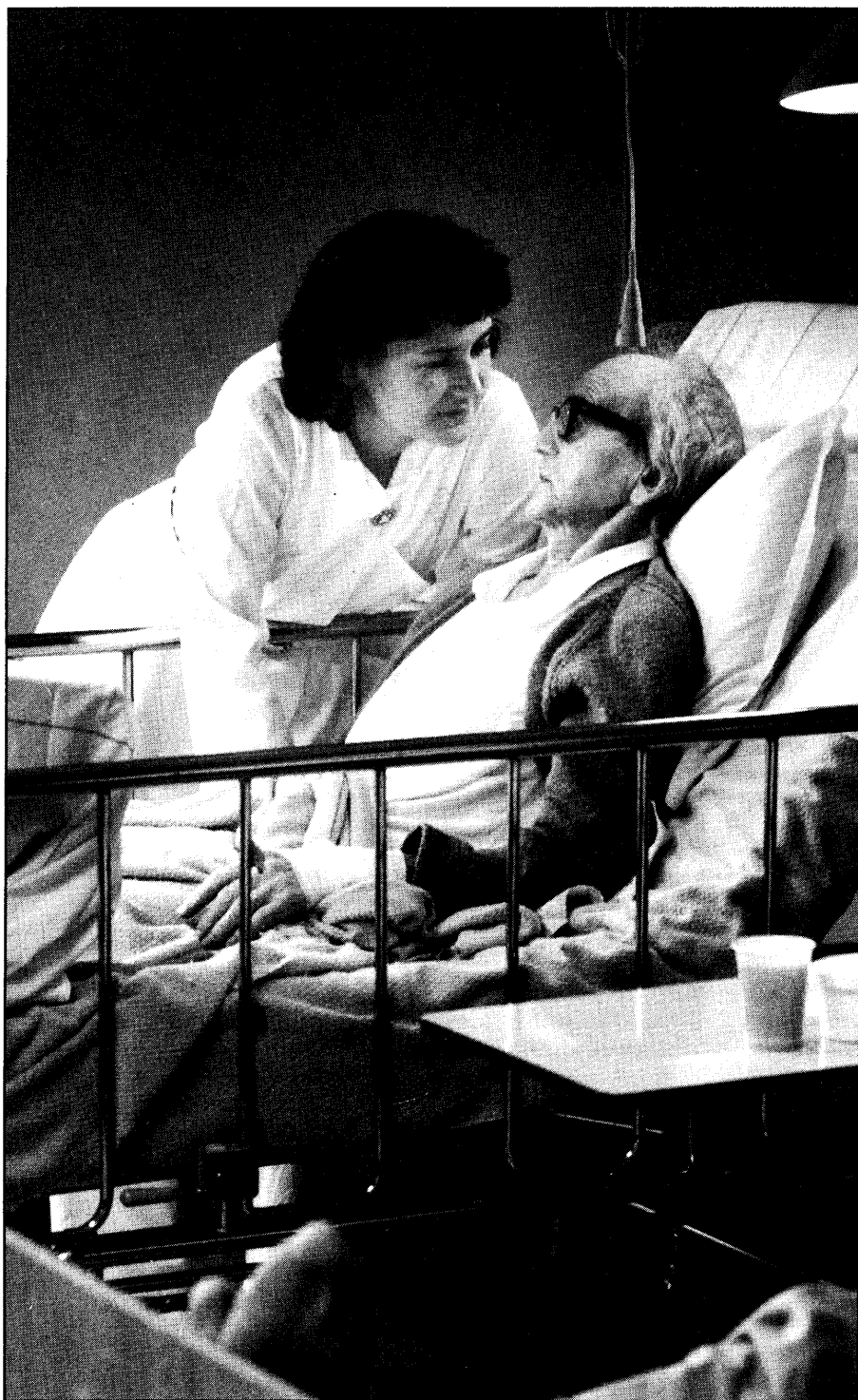

Bild: Erik Yngvesson

När vi hör påståenden, jämför vi om möjligt med egna erfarenheter.

Jag har arbetat både inom den offentliga och den privata sektorn, och reagerar kraftigt vid jämförelser mellan dessa, då de oftast framförs som självklart att privata företag är effektivare och bättre organiserade än våra gemensamma institutioner.

Min erfarenhet från arbeten som sjukvårdsbiträde, sjuksköterskeelev, läkar-sekreterare, anställd vid personal- och lönekontor och sekreterare för forsknings- och utvecklingsprojekt, ger en helt annan bild av verkligheten när jag jämför med min tid vid inköps- och försäljnings-avdelningar inom två av Sveriges största och en mindre koncern som sekreterare respektive korrespondent.

Som exempel kan jag nämna, att den centrala inköpsavdelningen för en stor koncern var så amatörmässigt administrerad att jag sa upp min anställning efter 6 år, då jag hade organiserat bort det jag hade möjlighet till, bland annat största delen av mina egna arbetsuppgifter.

Min chefs, direktörens, tillsättning (strax före min egen) var också ett exempel på "svågerpolitik". Han hade varit lekkamrat med koncernchefen men hade utbildning inom ett helt annat område.

Vid en annan avdelning på huvudkontoret anställdes en sekreterare ett halvår före mig. Hon var förtvivlad över att praktiskt taget inte ha något arbete att fylla dagarna med.

Det framstod klart, att direktören för den avdelningen fordrat en sekreterare därför att det gav mer status — arbetets art krävde det inte.

Jag påstår inte, att arbetet inom den offentliga sektorn är perfekt organiserat och effektiviserat, men mina erfarenheter visar, att det i alla fall var mycket bättre genomtänkt där.

Problemet nu är ju alla nedskärningar som medför en svår arbetsbelastning och snedvridning, samt ett försök till "industrialisering", bolagisering, privatisering och marknadsföring som är fullständigt absurt.

Bild: Dan Ljungsvik

Där finns också ett generellt kortsiktigt tänkande som jag opponerar mig mot.

Man säger, att det går utmärkt bra att skära bort administrativa tjänster rent generellt utan att någon konsekvensanalys görs.

Vid det landsting jag arbetade på i slutet av min karriär (livsspann) innebar det politiska beslutet nedskärningar av den centrala administrationen, vilka fick till följd, att utbildningsavdelningen försvann så när som på utbildning av chefer och arbetsledare. Utvecklingsarbetet skulle upphöra, och också den personalutbildning som var nödvändig på grund av beslut om omorganisering, vilken innebar arbete för personalen med andra grupper av barn med funktionsnedsättningar.

Jag anser, att utvecklingsarbete och förändringar i arbetsuppgifterna bäst bedrivs tillsammans med personalen.

Så långt en del av mina egna erfarenheter.

Walter Korpi * säger i sin bok *Varför strejkar arbetarna*, att undersökningarna både i England och Sverige visat att de "vilda" strejkerna och strejker över huvud taget kostar försvinnande lite om man jämför med produktionsstopp som inträffar i alla industrier av en mängd orsaker, bland annat **bristande organisation**.

För folkhushållet vore det mycket mer lönande att börja med de stora orsakerna till förluster, nämligen olycksfall i arbetet och arbetslöshet.

Men är det likadant i dag? Ja, mina egna erfarenheter bekräftar detta och för cirka ett år sedan visade en undersökning som en forskare på Chalmers hade gjort på Volvo i Göteborg, att det förekom mycket lite samarbetete mellan konstruktions- och produktionsavdelningar och mellan dessa och arbetarna på golvet, som säkert kan tillföra många erfarenheter.

Som exempel togs att 43 olika typer av skruvar som man skulle använda vid montering av en ny bilmodell kunde efter studier av forskaren ändras till **tre** stycken.

Ett exempel på samhällsekonomiskt vansinne är den flyttlasspolitik som bedrivits. Människor har tvingats flytta från samhällen, där det funnits bostäder, skolor, vägar och den infrastruktur som behövs i övrigt. I stället har kommuner dit man flyttat måst bygga upp allt detta till stora kostnader.

I Nordisk familjebok av 1953 finns inte begreppet **lönsamhet**.

I dagligt tal säger man "det lönar sig ... det är lönsamt att", man "tjänar på" något eller någon — det blir vinst/profit.

Det är också naturligt att fråga: *för vem är något lönsamt*, för företagen eller för samhället, primärkommunerna, landstingen eller staten?

Arbetet inom den gemensamma sektorn innebär till stor del reproduktion (bland annat i skolan), vård, omsorg och service av olika slag. Inom dessa områden skall det inte bli tal om profittänkande, men väl ett effektivitetstänkande.

Vi anser väl alla att slöseri inte skall förekomma, men man kan inte jämföra effektivitet på samma sätt när det är människor man arbetar för och med, som i arbetet på en mekanisk verkstad. Här gäller det verkligen att tänka långsiktigt och inte kortsiktigt.

Jag skulle gärna vilja definiera "**lönsamhet**" djupare, men hoppas få återkomma till detta.

Mina funderingar i denna debattartikel leder fram till följande påståenden och frågeställningar:

1. De flesta människor arbetar antingen alltid inom den gemensamma eller den privata sektorn, och godtar därför myten att privata företag är effektivare och bättre organiserade.

2. Inom den gemensamma sektorn utgörs majoriteten av de anställda av kvinnor (kvinnor utgör också nu majoriteten av arbetarklassen). Det arbete de utför betraktas felaktigt som "tärande". Förhållandet hade troligen varit ett annat om majoriteten utgjordes av män, men värderingen att vård, omsorg etc har låg status gör att så inte är fallet. ●

* **Walter Korpi**: *Varför strejkar arbetarna*. En sociologisk betraktelse över konflikter, makt och rätt på arbetsmarknaden. (Kurslitteratur i samhällskunskap på universitetet).

Tidens förlag, 1972, med nytryck 1974.

Marknaden och valfriheten

- 26 miljarder i reklam och 1,4 till läroböcker

Sten Ljunggren

Med marknadsekonomi får vi billigast möjliga produktion och som konsument har vi valfrihet att välja de varor vi har behov av.

En av baksidorna tycks dock vara att det är fruktansvärt dyrt att tala om för oss konsumenter vad vi har behov av.

Under 1988 la företagen ner 26 miljarder kronor på olika former av reklam. Tidningen MTC-Kontakten som ges ut av en organisation som heter Marknadstekniskt centrum redovisar i sitt senaste nummer hur mycket de totala reklamkostnaderna uppgår till i Sverige.

Det är mildt sagt rätt chockerande läsning. I tabellen här under finns en redovisning av hur de 26 miljarderna i re-

klamkostnader fördelar sig mellan olika typer av reklam.

De uppgifterna har jag kombinerat med ett antal poster ur regeringens förslag till budget för nästa år. Exempelvis uppgår utgifterna för enbart videoreklam till lika mycket som regeringen nästa år vill satsa på att stödja ungdoms- och kvinnoorganisationer.

Den här artikeln skulle nog kunna bli hur lång som helst. Men jag tror att läsarna själva kan studera tabellen och säkert göra andra mer träffande jämförelser av hur "vi" i vår fina marknadsekonomi "väljer" att använda våra resurser.

Reklamkostnader 1988 och vissa statsutgifter 1990/91:

Reklamutgift	Miljarder kr	Statlig utgift	Miljarder kr
Direktreklam	5.600	Hälso- och sjukvård	5.274
Annonser i landsorts- och fackpress	4.393	Omsorg om äldre och handikappade	4.312
Annonser i storstads- och veckopress	3.718	Järnvägstrafik	3.831
Butikspromotion och annonsblad	3.320	Flyktingar	3.472
Mässor	1.973	Kollektivtrafik, trafiksäkerhet och transportforskning	1.444
"Vägledande media" (Kataloger)	1.472	Läromedel för grundskolan (inkl. kommunala anslag)	1.400
Presentreklam och dekal	1.030	Alkohol- och narkotika-politik	1.045
Sponsring	1.000	Stöd till teater, dans och musik	1.099
Reklambyråproduktion	906	Miljövård	840
Annonser i kvällspress	696	Rättshjälp	637
Affisch och bioreklam	363	Stöd till idrott	358
Videoreklam	105	Stöd till ungdoms- och kvinnoorganisationer	105
In-Flight-Medier	95	Stöd till litteratur och bibliotek	119
TV-Reklam	40	Stöd till bildkonst- och konsthantverk	30

Källor: MTC-Kontakten, dubbelnummer vintern 89-90. Årets budgetförslag i sammandrag.

Själv blir jag nog allra mest upprörd över att vi vuxna "väljer" att satsa 1,4 miljarder kronor på grundskoleelevernas läromedel (detta är den enda post i tabellen där jag tagit med hela utgiften och inte bara de statliga anslagen),

samtidigt som de totala reklamutgifterna är 16 gånger så stora. Enbart reklamkatalogerna går på lika mycket som våra barns läroböcker. Det är verkligen marknadsekonomisk valfrihet.

Det ojämlika kontraktet

Carina Vogchumian

Doktorand i sociologi och verksam vid
Kvinnovetenskapligt Forum,
Göteborgs universitet

Varför behövs feminismen i ett jämställt samhälle? Varför behöver vi Kvinnovetenskapen och Kvinnoforskningen? Kanske till och med ett Kvinnoparti? Vilka förhållande har kön och demokrati till varandra? Frågan är retoriskt ställd, eftersom denna relation främst kännetecknas av kris. En kris mellan kvinna och samhälle, mellan kön och politik, mellan demokrati och kvinnoskap. Ett gott exempel på nämnda förhållande är de attacker som idag riktas mot all offentlig verksamhet, men kanske i ett längre perspektiv, främst mot barnen och barnomsorgen. Barnen tillhör alla, men främst sin egen framtid, och de är ett ansvar som ingen kan slippa undan.

Barbara Kruger, utan titel, 1982

Ett samhälle som det svenska kännetecknas bland annat av att det uppsätter olika kontrakt med sina invånare. Kontraktet är en ömsesidig relation mellan stat och medborgare, med samhället som spelutrymme.

Olika kontrakt tecknas utifrån vilket kön som avses. Kön handlar samtidigt om ett komplext institutionaliserat och ojämnt maktförhållande, menar statsvetaren Maud Eduards. Detta är också andemeningen i en nyutkommen antologi "Kontrakt i kris", med samhällsvetaren Gertrud Åström och kvinnohistorikern Yvonne Hirdman som redaktörer.

Boken handlar om kvinnors plats i välfärdsstaten. Den handlar om olika organisationers kontrakt gentemot kvinnor, om välfärdsreformernas inbyggda kontraktidéer och om kön och demokrati. En ur jämställdhetssynvinkel ofullständig demokrati.

Kontraktet befinner sig därför i kris. En situation som nu blivit synlig, fått innehåll och kontur tack vare kvinnoforskningen.

En av författarna i boken, den engelska kvinnohistorikern Jane Lewis säger så här:

"Vad som bekymrar nykonservativa regeringar i USA och Storbritannien mot detta sekels slut är (istället) kvinnors beroende av lönearbete och statliga bidrag och statliga kollektiva lösningar. Inte deras beroende av enskilda män".

I den svenska debatten om nedskärningar på offentlig sektor och det ideologibaserade behovet av ett systemskifte, har vi serverats påståendet att jämställdheten är helt beroende av en kostnadskrävande offentlig barnomsorg.

Detta har upphöjts till ett problem och frågan har ställts om vi har råd med denna slags jämställdhet. Den offentliga barnomsorgen har transformerats till ett kvinnolyte.

Här begås ett tankefel, och de ekonomiska kalkyler, som bland andra högerideologerna Hans Zetterberg och Hugo Hegeland representerar (påhejade av den retoriske men dåligt påläste socialdemokraten Södersten) blir anakronistiska. Ingen föreslår idag att industrins lönsamhetsproblem skall lösas med slavarbete!

Med svepande resonemang och kända namn har de kunnat publicera sig på debattsidorna och stå helt oemotsagda.

Vad de inte tar upp och vad som helt saknas i debatten är dock männens beroende av både barnomsorgen och kvinnors omsorgsarbete överhuvudtaget. Både betalt och obetalt.

Är inte Sveriges fäder beroende av en god barntillsyn?

Har inte faderskapet något att göra med den offentliga sektorns olika verksamheter?

Är inte faderskap kulturskapande?

Var finns dessa röster i debatten?

Familjerna i Sverige förenar hem, barn och arbete, oavsett om det handlar om en eller två försörjare. Svenska kvinnor föder jämförelsevis många barn och arbetar både mycket och länge, med betalt och obetalt arbete. Är kvinnor arbetare eller mödrar, eller både/och? Vilket slags arbete avser de tänkta vårdnadsbidragen att ersätta? Vilken del av kvinnors dubbelarbete ådrar sig politikernas intresse?

Arbetande kvinnor och män skapar både grunden för och behovet av en välutvecklad, medveten och fungerande barnomsorg. Vi både bekostar, arbetar inom och använder barnomsorgen. Dessutom är barnomsorgen i längden lönsam. Småbarnsförälder är man 5-10 år av sitt liv - yrkesarbetande i 40-45 år. Att få barnomsorg när den behövs, sjukvård och pension när den behövs, det är det som är generell välfärd.

Att inte småbarnsföräldrar tjänar nog för att till fullo tillföra stat och kommun skatteintäkter för vad en barnomsorgsplats kostar samtidigt som den nyttjas, är en generande självklarhet. Ingen kräver av en hjärtinfarktspatient att han ska betala sina vårdkostnader under sjukskrivningsperioden och ingen heller att pensionären skall arbeta ihop till pensionen efter pensioneringen.

Ge därför barnomsorgen, dess personal, barn och föräldrar lugn och ro!

Barnomsorgen är också en del av männens lönearbete, likaväl som den är en del av kvinnors ekonomiska självständighet och familjernas försörjning i ett komplext samspel.

Men det är *arbetsmarknaden* och kvinnors ställning där som är villkoret för jämställdheten.

Vi vet också att det fortfarande är kvinnorna som har de sämsta och lägst betalda jobben. De har också oftast huvudansvaret för familjen och hushållsarbetet.

Men detta ansvar, förenat med möjligheten till ekonomisk självständighet, skapar grunden för starka och politiskt krävande kvinnor som ur kraften från det egna initiativet ställer krav på det samhälle de lever och verkar inom.

Efter den senaste ideologiska vindkantringen ställs kvinnor som vill vara hemma med sina barn mot dem som vill och måste arbeta. Nu när arbetslösheten återigen är hög, upphöjs hemmamamman till ideal — när arbetsmarknaden överhettas är det dags att kalla ut mammorna igen med hotet om att hemmabarnen blir understimulerade. Ideologiska övertoner som alltid får några kvinnor att känna sig anklagade: de yrkesarbetande eller hemmamammorna, dagbarnvårdarna eller barnomsorgspersonalen.

Det som nu händer i kommunerna runt omkring i landet är bara en återspeglning av det ur köns- och klassynvinkel ojämlika Sverige. Nu är det barnen och kvinnorna i första hand som drabbas, och genom barngruppen skär klassaspekten.

Vad vill nu den rådande politiska makten oss och våra barn? När jag skriver "oss" så menar jag Vi Kvinnor, ty när barnomsorgen debatteras relateras den ensidigt till kvinnorna, kvinnornas arbete eller icke-arbete.

Barnomsorg i offentlig regi är kort sagt en idag allför utjämnande verksamhet, både ur ett köns- och klassperspektiv, därför ska den bort. Alltsammans iklätt besparingsnödvändighetens andefattiga förklädnad. Det handlar varken om besparingar eller nedskärningar. Det handlar om det utlovade systemskiftet som nu genomförs med den äran.

Men att knyta barnomsorgen till kvinnorna är lika fel som att relatera den till männen. Det är barnen och inte föräldrarna som har rätt till en jämlik vardagssituation i hemmet och i offentligheten.

Detta har Sverige tillsammans med en rad andra länder förpliktigt sig till genom undertecknandet av FNs barnkonvention. En grundläggande mänsklig rättighet som hotas att spolieras. Men detta verkar inte vara något problem för högerpolitikerna av idag, det var ju gubbers inte de som skrev under.

I Stockholm diskuteras frågan om att flytta över barnomsorgsfrågorna från socialdepartementet till utbildningsdepartementet. En tydlig markering om vart vi är på väg. Själva omsorgen skall så att säga läggas ned och det skall istället handla om utbildning från cirka tre års ålder. Detta är en modell vi känner från kontinenten, och man skulle kunna säga att det är en modell som har gjort sig känd just för sin brist på omsorg. Är det på denna punkt våra barn skall bli européer? Vill vi det? Har våra barn ett så dåligt skydd i Sverige?

Att döma av allt det strukturella våld och övergrepp som ligger invävt i vår kultur och som riktas mot både barn och kvinnor, är det logiskt att utsattheten syns även på denna punkt. Att psykologisera enskilda våldsmän kommer att ge lika lite som att

Laurie Simmons, Walking House, 1989.

försöka hitta enskilda förklaringar på varför ministrarna medvetet tycker sig ha råd med att nedrusta en hel generation.

Nej, vi måste erkänna för oss själva att föraktet för svaghet, utsatthet och den inlärda hjälplösheten som kännetecknar alla moderna industriländer, är en del av samhället och kulturen.

Patriarkatet och broderskapet roffar åt sig med samma inlärda maktfullkomlighet. Det som eventuellt skulle stå i dess väg avfärdas med hjälp av ideologiska krumsprång.

Är det så att all verksamhet som inte omfattas av en heltäckande lagstiftning är helt skyddslös när det blir dags för marknadsanpassning, och när konkurrens görs

synonymt med kvalitet? På denna punkt stämmer valfriheten och ofriheten träff med varandra och blir aspekter av samma fenomen.

Har Sverige råd med kvinnor som inte arbetar? Kvinnor som uppbär bidrag i kolossalformat istället för att försörja sig?

Svenska kvinnor är inte längre beroende av enskilda män, vilket har blivit ett problem för makts män och konservativa tänkare i landet. Det är inte som familjeförsörjare och ekonomiskt självständig dessa önskar att se kvinnan.

Vad skall då en kvinna och/eller familj vara beroende av? En enskild man eller ett generellt välfärdssystem?

Kvinnorna har för länge sedan valt och nu har vi ett kontrakt i kris. Men kanske för första gången i historien kommer en sådan politik att möta ett massivt motstånd. Kvinnorna kommer inte frivilligt att ställa sina platser till förfogande. Vem skall ensamstående kvinnor, både med och utan barn, göras beroende av?

Kvinnor idag gör större anspråk på makt över sina liv än vad de tidigare gjort och söker samtidigt vidare utrymme och alternativa vägar. De män som styrt och kontrollerat såväl våra liv som samhällsutvecklingen har nu kommit till en återvändsgränd.

Frågor av en helt annan art än debattsidornas förljugna problematik, formuleras nu av allt fler och handlar inte minst om makt. Makt och demokrati, rätten att vara kvinna *som kvinna*, inte bara hustru, fästmo, mor, klient, arbetstagare och så vidare. Begreppet "*women as women*" har myntats av den amerikanska statsvetaren och feministen Carol Pateman och används i dag inte mins av kvinnoforskare inom samhällsvetenskaperna.

Jämställdheten är inte bara en fråga om att få samma rättigheter som män, utan en fråga om att bli fulla sociala och politiska subjekt, i den mening att det sociala kontraktet utformas för just — kvinnor *som kvinnor*.

Det kanske största problemet i detta sammanhang är den formella jämställdheten. Den skapar skenbilder av en ofullkomlig demokrati som fullkomlig, vilket komplicerar problemställandet. Därför behöver vi kvinnoforskningen och därför behövs en fördomsfri debatt baserad på fakta och saklighet.

Exempelvis som samhällsvetaren Gertrud Åström visar, hur könsneutrala reformer eller åtgärder får könsspecifika resultat. Papporna tog inte i särskilt stor utsträckning hand om hem och barn, trots att föräldraförsäkringen lade tyngdpunkten på just föräldraskapet.

Det blev som vanligt i praktiken kvinnorna. Ännu saknas ett socialt faderskap värt namnet! Så länge faderskapet inte är mer socialt förankrat uppstår det ett grundläggande problem. Jane Lewis menar att debatten om likhet/särart tenderar att fästa uppmärksamheten på kvinnors val mellan två strategier, i stället för på den ojämlikhet mellan könen som framtingar valet. En *reell*, i stället för *formell* jämlikhet mellan könen, kräver ett förfinat faderskap.

Vi vet också idag att det att ha barn på daghem leder till en ökad jämställdhet i hemmet. I familjer med barn på daghem delar föräldrarna mer på hushållsarbetet.

Vad är då valfrihet och demokrati för kvinnor? Jane Lewis tolkar det så här. Om kvinnor skall uppnå en *verklig* valfrihet när det gäller fördelningen av tid mellan betalt och obetalt arbete, och dessutom en självständig ställning som aktiva medborgare, måste de ha möjligheten att besluta sig för att *inte* vårda. Lewis menar vidare att männens andel i alla typer av arbeten måste ökas tillsammans med det kollektiva ansvaret för omsorgsarbetet, och när det gäller barnomsorgen är det inte självklart varken med det ena eller det andra.

Så som det är i Sverige med en barnomsorg med betoning på *omsorg*, dessutom ordentligt reglerad och av hög kvalitet, är det detta ansvar medborgarna skall dela. Det är så vi kvinnor *som kvinnor* vill ha det när vi väljer!

Den patriarkala, och på broderskap vilande makten att tolka verkligheten, har vridit utvecklingen därhän att demokratiprocessen slagit av på takten. Det är kanske naturligt att alla processer som rör sig genom historien fungerar så. Men lika naturligt är också att olika grupper vid olika historiska tidpunkter gör till sin hjärtefråga att föra processen vidare. Här står vi kvinnor idag. Demokratin är således inte ett mål i sig, utan ett innehåll, en praktisk verklighet och en verksamhet som ständigt måste återvända till sina grunder.

Vi har ingen fullständig demokrati så länge könsförtrycket finns. Vi har ingen demokrati så länge kvinnor marginaliseras, och de så kallade kvinnofrågorna sätts längst ned på dagordningen.

De områden i samhället kvinnor gjort sig kända för att värna om, svarar inte mot mindre än generella mänskliga behov. Vi överlever förutan det mesta, men inte utan omsorg, kärlek och skönhet. Här är det

kvinnorna som ger, utan att få detsamma tillbaka, visar statsvetaren Anna G Jónasdóttir i sin avhandling "Love, Power and Political interests", (1991).

Kvinnor används som kraftkälla för män och sug ut för att själva få stå för påfyllningen, vilket är mycket tröttsamt, och nu på olika sätt visar sig vara ohållbart.

Men med hjälp av den slags forskning som bland annat Jónasdóttir ägnar sig åt, kan nya frågor ställas.

Frågor som handlar om medborgarskapet och medborgarnas relationer till staten i stort, såsom differentierade efter kön, skriver hon i sitt bidrag till "Kontrakt i Kris":

"Således framträder nu något av en historiens ironi, nämligen att samtidigt som de flesta regeringar går ut med allmänt omhuldade program för befrämjandet av jämställdheten, drabbas kvinnorna annorlunda och hårdare än männen av den underminering av välfärdsstaten som pågår i de flesta västländer".

Kvinnorna arbetar främst inom den offentliga sektorn. Omsorgsarbete har blivit vårt signum. Men där arbetar också män, liksom kvinnor också finns inom den privata sektorn. Offentligt och privat står i beroendeförhållande till varandra, människan lever inte av bilar allena.

Kvinnors arbete har osynliggjorts genom att männens lönearbete organiserats efter att det finns en hemarbetande part. Någonstans mellan osynligheten och männens arbete har barnomsorgen vuxit fram. Präglad av en progressiv politisk tanke, men likväl ensidigt kopplad till kvinnorna — osynligheten och dubbelarbetet.

"Någon" har tagit hand om barnen, de gamla, de sjuka och de handikappade. "Någon" har ständigt reproducerat duglig arbetskraft på bekostnad av egen ekonomisk, social och politisk självständighet. Men någonstans mellan disktrasa och blöja har kvinnorna "smitit" ut på arbetsmarknaden och fått betalt för sitt arbete, börjat försörja både sig själva, sina familjer och sakta men säkert byggt upp inte minst barnomsorgen.

För att skjuta kvinnorna tillbaka till kontrollerbara förhållanden sker nu välplanerade attacker på samtliga områden där kvinnor finns representerade i majoritet. För att det skall bli socialt godtagbart har vi nu

Barbara Kruger, utan titel, 1990

dessutom att bära idén om den "lilla" och den "stora" världen, där kvinnorna har sin givna plats i den lilla. Om dessa idéer har för avsikt att skilja frågor om politik, ekonomi och hemliv åt, kommer *familjen* som enhet att sakta tyna bort. Kvinnorna har inte lust att återta det forna beroendet av enskilda män eller en aldrig så välmenande patriarkal stat. Men i en *reell* valsituation väljer vi nog ett relativt beroende av ett patriarkat på *avstånd*, framför ett beroende av en enskild man.

I samhället finns idag kvinnor som är välutbildade, självförsörjande och som väljer att förhållandevis sent i livet skaffa sig familj och barn. Dessa kvinnor har satsat på ett eget liv och har tydligen ambitionen att kombinera detta med föräldraskap, med eller utan en man. Kvinnoskapet har en ny form med ett känt innehåll och kvinnors bidrag till samhällsutvecklingen kan inte återkallas. De individer, kvinnor och män, som kommer och går i denna process bär inom sig vårt framtida samhälle, och det verkar vara kvinnorna som bär mest och tyngst — och kanske därför går längst! ●

Dackes döttrar

I Växjö pågår sen en tid ett kvinnligt Dackeuppror. Upprormakerskorna kallar sig för Dackes döttrar. Respektlöst, kunnigt och beslutsamt går de ut och berättar för stadens invånare vad som är orsaken till att daghem läggs ner, skolor stängs, att fler gamla får klara sig själva, varför de som behöver hjälp inte längre i samma utsträckning får det. Kort sag, de berättar varför allting som rör människors vardag och liv hela tiden försämras. Dessutom går de direkt på ansvariga i regeringen och upplyser om konsekvenserna av deras "besparings"-politik. Dackes döttrar var från början tre, nu är de över fyrtio.

Text och bild: Marie-Louise Carlberg

Carin Högstedt, Eva-Britt Svensson och Lena Johansson jobbar på Växjö kommunalkontor. De tillhör olika partier, men är lika upprörda över regeringens nedskärningar. En dag i september förra året hade de fått nog. Det hade också Ingelie Gräns fått, som också jobbar i kommunhuset.

Första gången jag träffade Carin Högstedt var på Bona folkhögskola, då "Nätstrumporna" bildades. Som alla andra deltagare ställde hon sig upp och berättade varifrån hon kom, vad hon jobbade med, och vad hon var engagerade i. Hon berättade om Dackes döttrar.

Detta har vi gjort, detta ska vi göra, och så här tänker vi agera, sa hon. Fullständigt självklart, pang på rödbetan bara, och dessutom med trotsigt glittrande ögon.

Dackes döttrar vet och kan för mycket för att hysa nån respekt för de styrande i landet. Och de vill tillräckligt mycket för att låta sig hindras av Wibble och de andra. De tar sitt jobb på allvar.

Jag blev så glad när jag hörde Carin Högstedt berätta. Henne måste jag träffa, tänkte jag, och ett par veckor senare satt vi i hennes rum i kommunhuset. Eva-Britt Svensson, Lena Johansson och Ingelie Gräns var också där. Det är kärntruppen i Dackes döttrar i kommunhuset. Alla är också med i Jämställdhetskommittén.

— Många gör kommunerna ansvariga för de sociala nedskärningarna, men det är staten som tvingar oss som jobbar här till det. Vi får inte pengar tillräckligt. Det finns inte en chans att ge invånarna det de har betalat för att få. Det finns också lagar om vilka områden av den offentliga sektorn man inte får skära i, och då blir det de andra som får ta hela bördan. Till exempel barnen och de gamla.

I kommuner av Växjös storlek har nedskärningarna pågått sedan 1985, nu slår det över samtliga kommuner i landet.

— En dag stod vi inte ut längre, så här kunde det

inte få pågå, säger Carin. En dag ringde Lena mig och sa att vi måste göra något. Eva-Britt var lika upprörd.

De skrev ett upprop där de förklarade orsakerna till kommunens dåliga ekonomi. De spred det på stan, samlade namn och höll torgmöten. De skickade upp-ropet och namnlistor till personalen på dagis och fritids, till personalen inom äldreomsorgen, till kulturinstitutioner och till bibliotek. Där skötte man själva om namnsamlingen, och skickade listorna tillbaka till Dackes döttrar.

Tidningarna skrev om dem, och radion gjorde intervjuer flera dagar i sträck, och det var då de blev döpta till Dackes döttrar.

— Vi visste att det var fler än vi som var förbannade och ville göra något, men inte att det skulle ta sån fart, säger Carin.

Under tiden detta hände försökte de få kontakt med Anne Wibble för att träffa henne och berätta om konsekvenserna av hennes politik, och om hur verkligheten ser ut. De kom inte längre än till Wibbles sekreterare, som imponerad över alla namnlistor — men ändå märkligt okunnig, ointresserad och avskärmad från verkligheten — till slut tog emot dem.

— Det var mycket som hände under ett par veckor i september. Det var då de verkligt stora nedskärningarna kom, och många verksamheter las ner. Nu är det ännu värre, och man börjar avskeda folk. Vi har vetat sen länge att Wibble skulle dra ner ytterligare 7,5 miljarder för kommuner och landsting, berättar Eva-Britt.

SKTF i Växjö kommun har många starka kvinnor som medlemmar, och de har diskuterat att arbeta utifrån ett kvinnoperspektiv då det gäller kommunens budget. Och Jämställdhetskommittén har tagit beslut om att ha en aktion mot 071-numren i kvällspressen och om strejk 8 mars.

Flera kvinnoorganisationer samarbetar i aktioner mot porrbutiken i stan. Carin visar mig en löpsedel från en av stans tidningar. Där står:

”Kriget mot porrbutiken!”

”Nu fotograferas kunderna!”

Och en bild på en kvinna med ansiktshuva som sticker upp bakom en häck. Hon har kameran beredd.

— Det är nog jag, skrattar Carin.

De hade bevakat butiken länge och delat ut flygblad till kunderna. En del blev mycket provocerade, och vid ett tillfälle var det nära att tre kvinnor blev påkörda av en kund i bil. Han fick 60 dagsböter för det.

Inom Jämställdhetskommittén arbetar man över partigränserna. Det är bra tycker Dackes döttrar. En gång om året träffas de, och då är det bara kvinnor med.

Växjö kommun

Jämställdhetskommittén 1992-06-11

Uttalande angående 071-numren och porrannonser

Carin Högstedt har överlämnat förslag 1992-06-11 till uttalande angående 071-nummer och porrannonser till Televerket samt Aftonbladets, Expressens och Idags chefsredaktörer.

Yrkanden

Carin Högstedt (v) med instämmande av Eva-Britt Svensson (s) och Bengt Denward (mp):

Kommittén uttalar följande:

Vi är många som vill ge den yngre generationen möjligheter till jämställd kärlek och sexualitet — utan dubbelmoral, synd och skamkänslor, komplex och tvång.

Vi vill att kvinnor och män ska kunna umgås och älska i en atmosfär där ja betyder ja och nej är nej.

Vi vill kort sagt ha ett samhälle, där inte kvinnojourer måste ta hand om offer för exploateringen och kontrollen av kvinnors sexualitet och kroppar, där inte barn utsätts för incest, där inte tredje världens kvinnor används å det grövsta i en porrindustri, som totalt förnedrar människors värde.

NI är ett led i förnedringen. NI stödjer genom er annonsering och 071-numren de krafter som undergräver människovärdet. NI stödjer könshandel. NI sprider puritanism och dubbelmoral. NI bidrar till objektivering av människor.

Vill ni att era fruar/barn/systrar ska figurera i era annonser och telefonlinjer? — inte det. — Men andras??? Och vilket ansvar tar ni för de barn som ringer dessa nummer av pur nyfikenhet?

Vi kräver att denna handel stoppas, Omedelbart.

— Vi har brutit misstänksamheten mellan oss, säger Carin. En misstänksamhet som egentligen är planterad av män. Vi kvinnor arbetar mer informellt — det lättar upp och gör att saker och ting blir möjliga att genomföra. Vi samarbetar också med olika nätverk. Det är viktigt att lära känna varandra, få idéer. Man slipper känna sig ensam och vågar mer.

Men även i kommunhuset träffas en del kvinnor från olika partier och äter lunch tillsammans. Det är mer som förenar, än skiljer dem åt.

Det blir också fler och fler medlemmar i Dackes döttrar. De flesta jobbar inom den offentliga sektorn, men även andra är med. Kvinnor i alla åldrar. Deras möten blir studiemöten, där politik och ekonomi är viktigt att prata om.

— Vi måste göra oss av med vår respekt för ekonomiska frågor, att det är något vi inte förstår, utan tror att det är grabbarnas avdelning. Jag har suttit i arbetsutskottet så länge, så jag har lärt mig vad ekonomi är och vad det handlar om, säger Carin. Det är mycket enkelt när man satt sig in i det. Ekonomin är grunden i samhällsbygget, och om det var vi kvinnor som hade hand om pengarna, så skulle det se helt annorlunda ut.

Och om nedskärningarna hade gällt de manliga jobben, så hade inte Wibbles suttit där hon sitter och gjort vad hon gör.

Det finns en medveten strategi i den ekonomiska politiken, menar Dackes döttrar, som bland annat går ut på att fösa kvinnorna tillbaka till gamla tider, då de jobbade gratis.

Det är det Dackes döttrar vill tala om för oss.

Och det de ville säga till Anne Wibbles, men som de istället skrev, kan ni läsa här. Wibbles svar var lika meningslöst som andra svar jag läst från henne, så det är inte värt att publicera. ●

*

Öppet brev till finansminister Anne Wibbles

Syster!

Får vi kalla dig så? Och har vi någon anledning att göra det?

"Vi" är Dackes döttrar, ett nätverk av kvinnor från främst Växjö kommun. Det är oss du nekar att möta öga mot öga. Vi förstår att du har fullt upp med tilläggspropositionen, men tycker faktiskt att du, innan du lägger sista hand vid den, har all anledning i världen att lyssna på oss kvinnor ute i vardagen. Vi anser nämligen att våra erfarenheter och kunskaper är värda att ta vara på. Vi vet att du planerar att dra in ytterligare 7,5 miljarder från kommunsektorn. Vi säger: Gör inte det!

Du förstör våra möjligheter till bra vård och omsorg, våra möjligheter till arbete, våra barns villkor och miljö i skolan och på dagis.

Vet du att vi sparar och gnetat, skurit och rationa-

liserat, effektiviserat och omorganiserat i årtal i vår kommun och i vårt landsting???

Vet du att det enda som återstår är att direkt lägga ner vårdavdelningar på lasarettet och direkt lägga ner olika verksamheter i kommunen. På förslag är bildskolan för barn, konsthallen, biblioteksfilialer, fritidsgårdarna...

Och kan du tänka dig att dagbarnvårdarna föreslås få ännu sämre villkor? Man talar om att lägga ner stora delar av Ljungby lasarett och avskeda en mängd vårdpersonal (=kvinnor) — allt för att uppfylla din nerskärningsiver. Redan har dagis fått fler barn och färre personal, aktiveringen för pensionärerna är nerlagd och mycket annat.

Vad är meningen med att vårdplatser står tomma, att vårdpersonal är arbetslös, när människor behöver vård? Vi förstår inte logiken! Ska vi kvinnor utföra allt detta nödvändiga arbete oavlönade? Eller ska människor i behov av vård lida?

Vi tycker faktiskt att vi redan nu gör väldigt mycket oavlönat arbete. Vi vägrar ta på oss ännu mer!

Någon har beskrivit kommunernas framtid som "ett svart hål", när din politik slår igenom fullt ut. I detta svarta hål ramlar kvinnor och barn först, samt förstås invandrare, handikappade och andra svaga grupper. Är detta värdigt ett rikt land som Sverige? Är det vad du kallar tillväxt? Varför inte satsa på den kvinnliga infrastrukturen, det vill säga nödvändigt vård- och omsorgsarbete?

Vi kräver av dig att du i solidaritet med kvinnor och barn tar tillbaka dina föreslagna nerskärningar inom kommunsektorn!

Om du påstår att du inte har råd, så hävdar vi motsatsen. De extra miljarderna till försvaret är ett hån mot den "kvinnliga" delen av offentlig sektor. Det är bara att prioritera om!

Vi kräver också att du häver skattestoppet. Det är väl det minsta man kan begära att människorna i kommun och landsting själva får bestämma skattesatsen. Lyssna lite mer på socialminister Westerberg!

Vi är många som har fått nog. Dackes döttrar kommer inte att ge sig. Du kommer att få höra av oss igen. Men fortfarande vill vi tro att du lyssnar och handlar utefter solidaritet och rättvisa.

Växjö 1992-04-13

Dackes döttrar.

De som är intresserade av att få kontakt med Dackes döttrar eller Jämställdhetskommittén kan ringa: 0470-413 74

Det är rätt att göra uppror!

Ingrid Atlestam

"Vi lydde bara order" är inget godtagbart försvar den dag vi står där i ruinerna av vårt välfärdssamhälle. De som först vet — eller anar — vad som är på gång när det gäller alla förslag vid slakten av den offentliga sektorn, är givetvis de som jobbar inom den.

Det är vanligt att kommunanställda beläggs med munkavle. Att de anklagas för att vara illojala, eller på annat sätt får sig föreskrivet att inte agera eller yttra sig när det gäller nerskärningar inom det egna arbetsområdet. Många låter sig skrämmas till tystnad, delvis på grund av brist på kunskap om de demokratiska fri- och rättigheterna. Alltför deltar dessbättre i organiserade protester mot förslag vars konsekvenser de har en unik kunskap om.

Fallet med barnomsorgsförståndarna i Majornas stadsdelsförvaltning i Göteborg kan vara bra att känna till och kunna hänvisa till. Enligt stadsdelschefens tjänstestutlåtande var saken följande:

"Vid nämndens sammanträde uppvaktades nämnden av en demonstration med föräldrar, barn och personal, där även arbetsledare var med.

Ledningsgruppen fastslår: Arbetsledare som deltar i demonstration mot SDN Majornas politiker (sålunda inte de kommuncentrala politikerna) visar en **illojalitet**. Som arbetsledare har man valt sida och skall lojalt ställa upp bakom de förslag som förvaltningen föreslår. Detta gäller även om arbetsledarna uppger sig protestera i egenkap av föräldrar eller dylikt, då ju både övrig personal och föräldrar har svårt att se arbetsledarens roll. Övrig personal kan man inte hindra att demonstrera, men arbetsledarna bör för dem peka på möjligheten att via sina fackliga företrädare argumentera mot förslagen".

En artikel i Göteborgs Posten om förvaltningsledningens agerande föranledde JO att ta upp saken.

JO fastställer i sitt yttrande följande: "Som framgår av 2 kap. 1 § i regeringformen som gäller de grundläggande fri- och rättigheterna: friheten att i tal, skrift eller bild, eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor. Yttrandefriheten får — utom i fall som här saknar betydelse — inte begränsas. Det innebär bland annat att arbetsgivare inom den offentliga förvaltningen inte genom generella uttalanden eller genom kritik i enskilda fall får söka påverka arbetstagare i fråga om det sätt på vilket yttrandefriheten används.

Att bedöma de uttalanden en tjänsteman gör i kraft av sin yttrandefrihet med utgångspunkt i frågan om hans lojalitet inför arbetsuppgifterna, innefattar enligt min mening en otillbörlig påverkan. Det ankommer inte på ledningsgrupp/arbetsgivare att göra värderande uttalanden beträffande den som tar yttrandefriheten i anspråk".

Det finns dock vissa begränsningar i yttrandefriheten som är bra att känna till. På arbetsplatsen bestämmer arbetsgivaren. Detta innebär att namnlistor, affischer, möten och andra aktivite-

ter på arbetsplatsen eller på arbetstid måste godkännas av arbetsgivaren.

I första hand ska man givetvis som kommunalanställd — var man än befinner sig i hierarkin — försöka påverka tjänstevägen och genom facket. Möjligheterna är större ju närmare makten man är. Samtidigt ökar kraven på lojalitet med närheten till toppen, vilket innebär medansvar för de beslut som fattas.

Även vad som sägs i de mest slutna tjänsterum har man rätt att delge pressen, att använda den så kallade meddelarefriheten. Meddelarskyddet garanterar då anonymiteten. Bara det som enligt lag är sekretessbelagt är undantaget, som till exempel vissa uppgifter om enskilda personer inom socialtjänsten. Motståndet mot nedskärningar av den offentliga sektorn måste vara välorganiserat och ta sig många olika former och uttryck. Den som i kraft av sin ställning tidigt får information om vad som är på gång, bör delge det till press, organisationer eller de grupper som är närmast berörda, så att dessa kan handla på lämpligt sätt.

För de kommunalanställda som agerar vid sidan om tjänstevägen eller den fackliga, är det viktigt att skilja på arbetstid och fritid. På arbetstid är man skyldig att följa fastställda regler och fattade beslut, men man kan använda sin fritid till att få en ändring till stånd. Som rektor i en nedläggningshotad skola ska man alltså på sin arbetstid

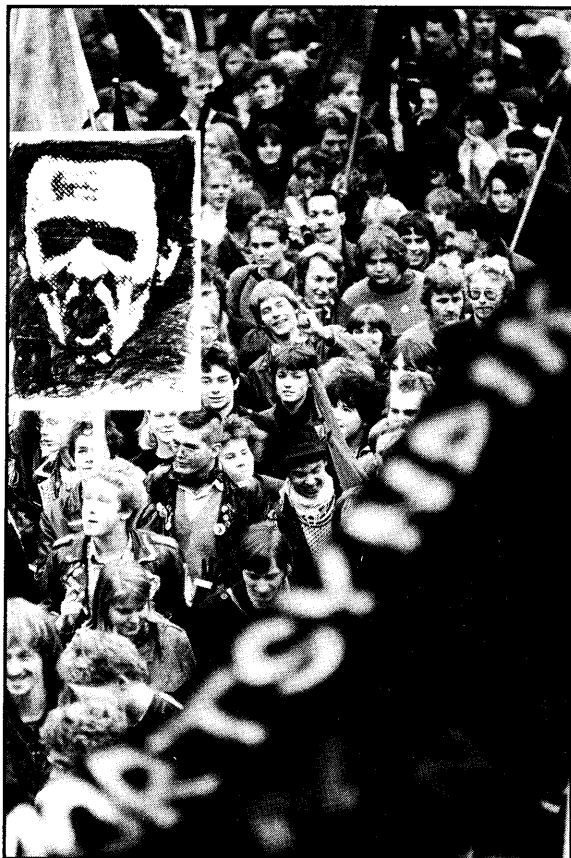

Bild: Claes Ekström

gå till Hem och Skola-möten och neutralt redogöra för konsekvenserna av ett dylikt beslut. Råkar samma rektor ha barn i skolan kan hon/han "stämplas ut" och som förälder delta i protesterna.

De kommunalanställdas protester tolkas ofta som tal i egen sak, enbart en kamp för att behålla jobben. Det är därför viktigt att bredda och lyfta engagemanget till försvar för vår gemensamma sektor, dess solidaritets och jämlikhets grund och den fördelningspolitik som följer därur. Det räcker inte med tillfälliga aktioner av anställda, föräldrar eller brukare vid akuta hot mot viss service eller institution.

Det gäller att de som röstat fram detta systemskifte ska bli medvetna om att de la sin röst för nedläggning av skolor, dagis och bibliotek och försämringar inom hemtjänst, vård och omsorg. Till syvende och sist handlar det om ett politiskt engagemang; en ökad medvetenhet om att besluten om vilket samhälle vi ska ha är politiska, även om de just nu är helt förklädda till ekonomiska frågor.

Det finns moderater som klart säger att målet för den "enda vägens politik" är att demontera välfärdsbygget så snabbt och effektivt att det inte går att rekonstruera.

Låt dem inte lyckas! ●

Vad gör de med våra pengar?

"Sveriges ekonomiska situation kräver att svenska folket lär sig inse att staten måste skära ned på sina utgifter".

Känns visan igen?

Alla de stora riksdagspartiernas politiker är rörande eniga om nödvändigheten av att spara på statens utgifter. Det stora flertalet väljare verkar också instämma, så länge sparandet inte berör just den sektor man själv är beroende av.

Är det då sant att landets ekonomi är så katastrofalt dålig?

Om påståendet skall bli riktigt trovärdigt borde väl alla statliga verksamheter skära ner på sina utgifter. Så är dock inte fallet.

Som exempel kan nämnas att riksdagen i juni röstade igenom en höjning av försvarsutgifterna med 7,3 miljarder, fördelat på fem år. Försvaret kostar redan idag 36,8 miljarder. Alla andra europeiska länder minskar sina försvarsutgifter, utom Sverige och Turkiet.

Dessutom beslöt man om beställning av ytterligare 110 JAS-Gripenplan till en kostnad av 40 miljarder. Enbart de 30 redan klara JAS-planen har kostat cirka 20 miljarder.

En opinion har visat att bara 12 procent av svenska folket vill ha ökade militärutgifter. Beträffande JAS torde siffran vara ännu lägre.

Samtidigt som man ökar försvarskostnaderna minskar man statsbidragen till kommunerna med 7,5 miljarder. Motiveringen är den dåliga ekonomin.

För en kommun av Göteborgs storlek innebär de minskade statsbidragen att staden måste spara in 2,2 miljarder under tre år. Följden blir bland annat att vården av våra gamla och sjuka, omsorgen och undervisningen för våra barn och ungdomar, och anslagen till fritid och kultur, minskar kraftigt i omfattning och kvalitet.

Det kommer att bli omfattande avskedanden av personal, 7 000 till 8 000 anställda skall bort — främst kvinnor. Dessa skall, efter det att A-kassans garantitid upphör, få sin försörjning genom socialbidrag som i sin helhet betalas med kommunalskatt, som i sin tur skall betalas av färre antal människor.

De anställda som blir kvar i kommu-

nens tjänst skall arbeta hårdare för att försöka ge samma service och vård som tidigare till ett större antal människor och så vidare.

Vad händer med de så kallade friställda, med ungdomar som aldrig får chansen att komma in på arbetsmarknaden och vad händer med de människor som blir kvar i verksamheten? Hur länge skall de orka hålla ut innan de ger upp?

De flesta människor inser att besluten är vansinniga, men hur resonerar politikererna? Hur fördelar kommunerna sin krympande kaka? Minskar man på icke nödvändiga utgifter och prioriterar man de lagstadgade delarna av den offentliga sektorn såsom vård och omsorg? Man skulle ju kunna tro att så var fallet, men...

I Göteborg kämpar man för att "placera staden på världskartan". Detta skall ske genom en rad storslagna investeringar. Man ska bli "de stora arrangemangens stad" och startade med fotbolls-EM.

De flesta har säkert läst i dagspressen om de gigantiska polisinsatser under fotbolls-EM. Notan betalas av skattemedel. Som om detta inte vore nog fick svenska folket en minskad trygghet och service från polisen under resten av sommaren, eftersom poliser också har rätt till semester. Bemanningen blev minimal.

Vad som inte stått att läsa i tidningarna är alla de övriga kommunala förvaltningsansatser och kostnader i samband med fotbolls-EM.

Den notan får skattebetalarna där arrangemangen hölls betala. Här några exempel: Ökad beredskap i form av övertid för personal inom sjukvård, brandförsvar, socialjour, renhållning, kollektivtrafik, med mera. Till det kan läggas all tid till planering och uppföljning.

Det blir ett dyrt kalas, som troligtvis inte kommer att presenteras för oss skattebetalare i sin helhet.

Det lidande och den skräck som huliganerna åstadkom kan naturligtvis inte räknas enbart i pengar, sådant har också ett helt annat pris.

Jag kan inte fatta hur politiker är funtade som så totalt bortser från människors verkliga behov och önsksningar, för att istället använda mina och dina skattemedel till jippon och ökade militärutgifter, kan du?

Kanske är det dags för ett kvinnoparti?

Lillemor Sjöberg

Tantexplosionen

I våras höll läkaren Harriet Otterloo ett föredrag på Kvinnofolkshögskolan i Göteborg, om hur man bäst kan ge människor livskvalitet på ålderns höst.

Harriet Otterloo arbetar på Vasa Sjukhus, där hon tillsammans med en grupp sjuksköterskor forskat om vården för både yngre och äldre.

Undersökningen omfattar såväl patienter på sjukhus, utskrivna patienter och friska, och om hur dessa grupper fungerar i hemmiljö, på servicehus och i gruppboende.

Det framkom att det inte var helt lätt, vare sig för personalen inom hemtjänsten, eller för vårdtagarna, att var helt nöjda med hjälpen eller jobbet.

Personalen har sina regler, och vårdtagarna har sina vanor.

Med tanke på den "tantexplosion" som det lite skämtsamt kallas, som kanske snart kommer, var idéerna och önskingarna många på Kvinnofolkshögskolan, om hur man själv vill forma sin ålderdom.

Något slag av kollektivt boende var många inne på. Ingen ville bli en övergiven, förvirrad och bitter gammal människa.

Istället önskade sig kvinnorna närhet till natur, samtidigt närhet till samhället i övrigt, så att barn och barnbarn lätt kunde komma och hälsa på. Gemenskap med vänner, där man kunde äta tillsammans, göra utflykter, och så vidare.

Kort sagt ville alla naturligtvis kunna leva värdigt livet ut.

För många gamla är tyvärr inte situationen sådan idag. Och det lär inte bli bättre inom den närmaste tiden, med tanke på regeringens nerskärningar inom omsorgen för de gamla.

Därför är det både bråttom och viktigt att de som själva närmar sig sin ålderdom, sluter sig samman och driver sina krav både på lokal nivå och till regeringen.

De närvarande på Kvinnofolkshögskolan, beslöt om ett nytt möte på skolan den **15 oktober**.

I mellantiden uppmanades mötesdeltagarna att kontakta kvinnor som själva jobbar i vården, och att ta med sig vänner och bekanta som kan vara intresserade av dessa frågor.

INSÄNDARE

Grabbarnas stad

Göteborg är grabbarnas stad framför andra. Den omtalade göteborgsandan står för samförståndet mellan politiker av olika färger och näringslivet kring grabbarnas grejer; de stora evenemangen, teknologin och EG.

Grabbarna har nu manifesterat sig i en trycksak på tjugo sidor i kvällstidningsformat. Den 19 maj ingick den som annonsbilaga i Svenska Dagbladet. Som utgivare står Göteborg & Co och Göteborgs stads Näringslivssekretariat, alltså två olika inkarnationer av göteborgsandan.

Intressenter och delägare är förutom Göteborgs kommun bland annat SKF, Volvo, Stena Line, Regnbågen, Nordbanken, ESAB. Målsättningen är enligt ingressen att marknadsföra Göteborg som besöks- evenemangs- och etableringsort, som en bra stad inte bara för företag, studenter och idrotten. "Vi måste berätta om hela Göteborg" säger Göteborg & Co's VD.

Det som påstås göra Göteborg attraktivt, göra det till landets trevligaste stad, till ett centrum för näringsliv, handel och utbildning i Europa, är evenemangsstråket och kunskapsstråket, det vill säga Liseberg, Mässan, Scandinavium, Ullevi och Medicinareberget, Chalmers, Handelshögskolan. Nya operabygget nämns iförbigående i samband med den vackra skärgården.

Däremot har Bok- och biblioteksmässan, som lockar över 50 000 besökare varje år, inte kommit med bland de mer grabbiga evenemangen som handbollsVM, Lisebergs 70-årsjubileum, VM i friidrott, med mera.

Göteborg består förutom ovan nämnda etablissemang bara av Avenynoch framgångsrika företag. I en annons från ett kommunalt bostadsföretag framgår att göteborgarna även bor någonstans, men för säkerhets skull har man valt en stadsdel på gångavstånd från Avenyn.

Alla intervjuade grabbar; direktörer, VD-ar, professorer och alla fotbollsspelare som dyker upp här och var har fått rejält tilltaget bildutrymme, medan den enda kvinnliga makthavaren som kommit på bild klämts in i en vrå i skuggan av EG-kontoret. Bland de som intervjuas finns ingen framträdande representant för kommunen.

Det närmaste man kommer är en presentation av Evenemangsdirektören, chefen för det kommunalt ägda bolaget Nord-Event AB. Detta är hans syn på kommu-

nen: "Man måste kunna jobba utanför den kommunala hierarkin och dessutom kunna kringgå de lagar som finns om offentlighet för en kommun".

Varför då bli så upprörd över detta tryckalster? det mesta som står där är ju riktigt, det är en del av verkligheten åtminstone för somliga. En sak är att det förmodligen har kostat kommunen en hel del skattemedel, och att det är ytterst tveksamt om denna journalistiskt tontiga produkt fyller något som helst syfte.

Men det graverande är den oerhört ensidiga bilden av Göteborg. Var är göteborgarna när de inte strosar på Avenyn och är trevliga, jobbar på något högteknologiskt företag eller utbildar sig till ingenjörer?

Även utifrån grabbarnas horisont borde det vara givande att tala om att Göteborg har en bra sjukvård, ett av världens bästa folkbibliotekssystem, landets mest decentraliserade kommunala demokrati, en unik satsning på förortskultur och fria teatergrupper med mera.

Stadens museer, som numera satsar stort på marknadsföring, har inte heller kommit med.

Kanske grabbarna är överens om att vi inte ska ha allt detta så länge till! Men inte ens skolpengen som Göteborg varit snabbast med och som skulle platsa bra i den elitistiska bild av Göteborg som bifogats Svenska Dagbladet, får vara med.

Eftersom det saknas såväl kultur som kvinnor och kommunal representation, hade det varit på sin plats att intervjua kommunalrådet för kultur, men efter hennes frågor om "fotbollspartiet" i kommunalfullmäktige är det väl uteslutet.

Bra dagis och skolor, ett rikt kulturliv i hela kommunen, bra hemtjänst och fritidsgårdar och ett varierat föreningsliv, är lika viktigt för den som har planer på att etablera sig i Göteborg, som närheten till EG, rymdteknologi och fotboll.

Ett kulturinslag finns i trycksaken. "Systemet heter Prometheus, döpt efter han som sprang med elden i den grekiska mytologin".

Man har alltså missat själva grejen; att Prometheus förde elden från gudarna till människorna. Nog kan denna irrelevanta beskrivning av Prometheus förehavanden vara betecknande för hela tryckalstret.

Ska våra skattepengar användas till att sälja Göteborg, så vill vi gärna känna igen varan som säljs!

Nej till EG-Unionen i Danmark

Åtta glada IKFF-kvinnor for i minibuss från Göteborg till Köpenhamn den 30-31 maj 1992 för att hjälpa danskarna att säga nej till bland annat försvarsunionen och ja till hela Europa.

Hela Fellesparken var en enda stor picknickplats med tusentals sommarklädda danskar — och utan fyllerister! På scenen avlöste talen och musiken varandra från klockan 11 till 20.

Vid 17-tiden var det vår tid. Ett tjugotal kvinnor från Nordens länder gick upp på scenen bakom en lång banderoll "Nordens kvinnor säger Ja till ett öppet Europa".

Vår gemensamma "plattform" som IKFF enades om på det nordiska mötet i Lund, lästes upp av en finska, en ålänka, en svenska, en danska och en norska. Anne Norup-Carlsen fyllde i och förtydligade på danska efter varje sentens.

Därefter höll Eva Nordland, iklädd vacker lång kjol och barfota, ett bejublat tal. Vårt framträdande började och slutade med en egenhändigt komponerad sång på melodin "Broder Jacob":

*Kom nu kvinnor, kom nu kvinnor
och säg nej, och säg nej,
nej till Unionen, nej till Unionen
det gör vi, det gör vi!*

Var vi bodde? Å, Hanne hade ställt ett helt pedagogiskt seminarium med simbassäng och allt till vårt förfogande. Verkstad fanns för tillverkning av banderoller och sedvanliga göteborgska hattar för dem som inte hade sådana med sig. Egna rum hade vi och en härlig frukostaltan för den rikliga mastäcken och det goda brödet som Hanne köpt.

Margit Thorslund
IKFF

Ingrid Atlestam

NÄT STRUM POR NA

Text och bild: Marie-Louise Carlberg

Nu är måttet rågat för många med det påstådda kvinnliga tålmodet, och äntligen har upprorsandan tagit över. Nu mobiliserar kvinnorna på bred front — som under 30- och 60-talen.

Skillnaden idag är att kvinnorna har bättre möjligheter att lyckas i sina uppsåt, eftersom 90 procent av dem finns på arbetsmarknaden. De utgör en stor och viktig grupp i samhällsbygget, och kvinnorna är medvetna om att samhället varken har råd eller möjlighet att avvara dem, eller strunta i deras åsikter.

De svenska kvinnorna har alltså mycket gemensamt att värna om, därför finns det nu också större möjligheten att samarbeta över generationsgränserna.

Att de inte frivilligt tänker ge upp sina positioner, eller låta trångsynta patriarkala och ekonomiska intressen rasera den välfärd som de varit med att bygga upp, var mycket tydligt vid ett seminarium på Bona folkhögskola den sista helgen i maj i år, då nittio kvinnor från olika nätverk träffades. "Nätstrumporna" formerade sig till kamp!

Där fanns Kvinnofronten, kvinnor från flera kvinnojourer, representanter för Kvinnopartiet, (som i massmedia inte finns), Kvinnor för Fred, SKV. Där fanns kvinnoforskare och historiker, partiolitiskt obundna kvinnor och kvinnor anslutna till samtliga vänsterpartier. Där fanns socialdemokratiska kvinnor och kvinnor från Folkpartiet.

Seminariets uppläggning var mycket bra. Denna gången gick den mesta tiden till att utforma strategier och arbetsformer för ett samarbete. Många gånger har just den delen inte hunnits med tillräckligt, på bekostnad av föredrag om det som varit, och rapporter om dagsläget.

En liten tillbakablick var ändå på sin plats, för att dra de paralleller som är så tydliga i dagens situation. Renée Franquer, lärare på Bona och medlem i Motala kvinnogrupp berättade om trettiotalets kamp, då kvinnorna tvingades försvara de rättigheter de uppnått år

tiondet innan. På 20-talet hade de fått rösträtt, blivit myndigförklarade av männen (!) och accepterade på arbetsmarknaden. Tio år senare stötte de på motstånd från samma män.

Arbetslösheten var hög och de anklagade kvinnorna för att ta jobben ifrån dem. Hälften av kvinnorna levde ensamma utan barn, och för dem var det naturligtvis lika viktigt som för männen att ha ett arbete.

Fabriksägare hade börjat avskeda gravida kvinnor. Mot detta uppstod spontana motståndsstrategier, bland annat använde kvinnorna Lysistratemetoden — de kärleksstrejkkade. De gjorde det genom att uppskjuta äktenskapet, göra abort, och så vidare. Abort var förbjudet, och kvinnorna tvingades ta till illegal abort. De var medvetna om riskerna, men gjorde det ändå.

Stora möten hölls, man arbetade både parlamentariskt och utomparlamentariskt.

Olika kvinnliga yrkeskåror bildades, bland annat av de kvinnliga journalisterna och författarna, som flitigt skrev om kvinnofrågorna i spalterna.

Kvinnorna använde förslagen strategi för att påverka regeringen, genom att övertyga kvinnor med en inflytelserik man, som i sin tur övertygade honom.

Vår första kvinnliga riksdagsledamot, Kerstin Hesselgren skrev motioner om kvinnofrågor, och fick igenom det mesta av det som anses självklart idag. Kerstin Hesselgren var också en av grundarna till SKV. I Tidevarvet, som var Frisinnade kvinnors förbunds

Ett av många roliga gruppmöten på Bona folkhögskola. Viljan och beslutsamheten att påverka och förändra dagens samhälle var mycket påtaglig och inspirerande.

tidning — som SKV hette på den tiden — drevs kvinnofrågor. Elin Wagner var redaktör.

Den viktigaste uppgiften under 30-talet var att göra det möjligt för kvinnor att både ha ett yrkesarbete och vara mödrar. Dagens krav på 6 timmars arbetsdag har samma mål — med ett tillägg — att vi också ska få tid och ork att vara människor.

Jämställdhet mellan könen fick ingen stor plats i debatten under 30-talet, med undantag från Fogelstadgruppen som hade långgående tankar om detta.

Inga-Lisa Sangregorio berättade minnen från Grupp 8, s aktiviter under 60- och 70-talen. Inga-Lisa var med från allra första början. Hon berättade om möten med de betydligt radikalare amerikanska feministerna, och om det spott och spe Grupp 8 många gånger fick utstå. Grupp 8 har haft stor betydelse för dagens kvinnokamp, men Inga-Lisa påpekade att de objektiva behoven till förändring hela tiden finns, men att specifika händelser i samhället påverkar den subjektiva medvetenheten som leder fram till handling, så som sker idag.

Eva Nikell, chefsredaktör för tidningen Internationalen talade om dagens situation. Kvinnans plats i samhället måste bli synlig, eftersom lika många kvinnor som män bär upp det. Och det är kvinnorna själva som måste göra sig hörda och sedda. Eva Nikell talade om nyfattigdomen bland kvinnor som också kallas för fattigdomens feminisering. Hon berättade om den svarta arbetskraften, som slår särskilt hårt mot kvinnorna, och som ökar i hela Europa. Nu, liksom i början av seklet sitter många av Europas kvinnor i sina hem och arbetar, utan sociala rättigheter, sjukförsäkring och pension.

— Även här hemma känner vi oss lurade, sa hon. Orättvisorna mellan könen ökar, både ekonomiskt och socialt. Det finns en stor vrede bland många kvinnor.

Resten av tiden på Bona användes åt att skapa handlingsstrategier. På söndagen var det klart!

Nu har alltså det rikstäckande feministiska nätverket **Nätstrumporna** bildats. Nätstrumporna vill samordna kvinnorörelsen i dess bredaste mening via ett adressregister och ett regelbundet utkommande nyhetsbrev, där allt som olika kvinnoorganisationer skickar in: adresser, aktiviteter, tips, nyheter, aktionsidéer eller debatt, ska publiceras i en enkel form.

Nätstrumporna kommer troligen att ha sin bas på Kvinnofolkhögskolan i Göteborg. De letar just nu efter någon intresserad ung kvinna som vill åta sig samordningsarbetet i någon form. De håller på att skaffa ett postgirokonto, och upprätta ett litet kontor i Göteborg.

Nätstrumporna har ingen specifik politisk plattform, nätverket syftar till att samordna alla kvinnor, och alla kvinnoorganisationer som är intresserade.

De aktioner som diskuterades under helgen på Bona var ett resultat av de frågor som deltagarna tyckte var viktiga: en manifestation till försvar för en gemensam samhällelig service, en protestaktion mot förnedringen av kvinnor i de så kallade 071-annonserna och en stor kvinnomanifestation genom arbetsnedsättning 8 mars 1993.

Alla tänkbara aktioner och frågor kan komma upp när nätverket växer och fler kvinnor eller organisationer kommer med sina egna idéer. Alla är varmt välkomna.

Medlemskap i nätverket — som enskild kvinna eller organisation — innebär att du/ni anmäler ditt/ert intresse och prenumererar på nyhetsbrevet till självkostnadspris. Nyhetsbrevet är tänkt att komma ut cirka en gång i månaden, beroende på materialtillströmningen. Det kommer att kosta 100 kronor per år/person, 150 kronor per år/organisation och 50 kronor per år för arbetslösa, studerande, pensionärer eller övriga obemedlade kvinnor. Tills vidare kan intresse anmälas med namn, adress och telefon till:

Nätstrumporna, c/o Kvinnofolkhögskolan,
Box 7151, 402 33 Göteborg. ●

Pigor hos fotografen, Falun, 1900-talets början. Bild: Birger Nordensten, i Dalarnas museum

En piga kom till stan...

Lena Axelsson

Tjänstehjon, piga, jungfru, tjänarinna eller hembiträde. Kärt barn har många namn. Idag söker familjer "en resursförstärkare i hemmet".

— Det var annorlunda förr, sa alltid min mormor som kom till Stockholm i början av 1900-talet för att arbeta som ensamjungfru i familj. Men exakt på vilket sätt det var annorlunda, hur det egentligen var, berättade mormor aldrig.

Kanske ville hon glömma eländet. Hon beskrev sina familjer, arbetsgivarna, som "fina människor". Mormor neg och var till herrskapets belåtenhet, ställde aldrig några krav. I hennes tjänstebetyg står att hon var mycket skötsam och villig. Mormor var oerhört stolt över sina betyg. I hemmen där hon arbetade lärde hon sig hur man skulle uppföra sig i den borgerliga, främmande världen. Själv var hon uppvuxen tillsammans med elva syskon i en fattig gruvarbetarfamilj i Grängesberg i Bergslagen.

Mormor har aldrig klagat eller reflekterat över att somliga är rika och att somliga är fattiga. Det viktiga i livet var att hålla sig hel och ren samt att finna ett hederligt jobb. Som kvinna skulle man i första hand se till att bli gift och få barn. Själv var mormor en av dem som alltid röstade med socialdemokraterna.

Varför drogs inte pigorna med i arbetarklassens kamp mot orättvisor? Kom de att skämmas för sitt enkla ursprung i konfikten med den "fina världen?"

Under 1900-talets början sökte sig många unga kvinnor från landet in till städerna för att arbeta som piga. Samma yrke gick även under beteckningen tjänarinna eller jungfru. En ensamjungfru tog själv hand om städning, matlagning och barnen. I rikare familjer fanns flera anställda, en husa, köksa och barnjungfru. Det var ont om arbete på landet och de arbeten som fanns var bland de traditionellt manliga områdena såsom skogsavverkning, sågverk, malmbrytning och metallindustri.

Stadsfamiljerna valde gärna en "flicka från landet". Hon var medgörlig och ställde inga krav. Nästan 70 procent av stadens tjänarinnor var födda på landsbygden. Yrkesarbetande kvinnor som var uppvuxna i staden valde istället ett fabriks- eller kontorsjobb där de fick högre lön och arbetskamrater.

På den tiden fanns ingen egentlig arbetsförmedling. Arbete söktes via annonser eller speciella privata byråer som tog betalt för att förmedla arbeten. Ofta hade kvinnorna med sig ett betyg från en familj på landet där de tidigare arbetat.

Vitsorden var "skötsam, ordentlig och villig".

Det fanns ingen lag som reglerade arbetstid, fritid eller lön. Den enda arbetslag som existerade för den tidens tjänarinnor, var lego- eller tjänstehjonstadgan från 1833, där det bland annat stod skrivet: "Tjänstehjon skall i sitt förhållande vara gudfruktig, trogen, lydig, nykter och sedlig, samt icke undandraga sig det arbete och sysslor, som husbonden skäligen förutsätter". Inte förrän 1926 avskaffades lagen.

Vanligen började tjänarinnan sitt arbete den första november. Veckan före var den så kallade friveckan, då man hade möjlighet att söka nytt arbete.

Arbetet började tidigt på morgonen och slutade aldrig före sju eller åtta på kvällen. Många hade nästan ingen fritid alls utan skulle alltid finnas till hands. Ibland fick de en fri söndag, i bästa fall varannan, men ofta bara halva dagen. Enligt tradition skulle en vardagskväll vara ledig, vanligtvis onsdagar från klockan 14, då de kunde göra en del privata inköp och ärenden.

Nästan alla tjänarinnor bodde i hemmet där de arbetade, de flesta i jungfrukammare, ett minimalt rum innanför köket dit män inte ägde tillträde. Både tid och fysiskt utrymme var sålunda så sparsamt tilltagna att tjänarinnorna omöjligen skulle kunna skapa sig ett eget liv. Överhuvudtaget hade de ett ytterst ringa anseende, somliga fick inte ens behålla sitt eget namn. Det hände att frun i huset hade bestämt ett namn som sedan alla pigorna fick ärvä.

Runt om i Sverige började i slutet av 1800-talet arbetare organisera sig och bilda fackföreningar. I Köpenhamn hade tjänarinnorna redan gått samman i en förening. Den 25 oktober 1903 arrangerade Verdandi nykterhetsorden Aktiv ett möte i Folkets Hus i Stockholm dit de hade bjudit in Stockholms tjänarinnor. Redaktör Anna Sterky, en av de svenska arbeterskornas fackförbunds ledande krafter, höll ett inledningsföredrag som sådde fröet till en het tidningsdebatt mellan tjänarinnor och deras arbetsgivare, det vill säga husmödrarna. Att tjänarinnorna bara kunde komma på idén att sluta sig samman, väckte stor irritation bland husmödrarna. Många hotade med avsked. En piga skulle ingå i familjen och som sådan kunde hon inte organisera sig.

Följande år, 1904, bildades Stockholms tjänarinförening av socialt intresserade fruar, som fick vara passiva medlemmar, samt krafter inom socialdemokratin. Ungefär 100 tjänarinnor anslöt sig till föreningen, att jämföra med de närmare 20 000 som arbetade i Stockholm. Det kunde finnas flera skäl till

Bild: Alfred Backlund

att så få var med i föreningen. De hade helt enkelt inte tid, de flesta arbetade mellan 12 och 14 timmar om dagen, ofta ännu mer. Och även om de inte arbetade skulle de helst finnas till hands i hemmet. En del husmödrar ville även ha kontroll över vad deras piga gjorde på sin fritid och vilka hon umgicks med. Arbetet i hemmet skapade också närhet och ett beroendeförhållande till arbetsgivaren.

Tjänarinnan ville ogärna hamna i konflikt med den som gav henne både bostad och mat. Dessutom arbetade de isolerade från arbetskamrater och träffade mest bara familjen.

Stockholms tjänarinneförening kunde knappast betraktas som en fackförening. Det fanns ingen att förhandla med. Arbetsgivarparten, husmödrarna, vägrade att samarbeta. De primära kraven som föreningen ställde var reglerade arbetstider och bättre arbetsförhållanden.

Under 30-talet satsade LO en del krafter på agitation och försökte få hembiträderna, som tjänarinnorna då kallades, att bli mer politiskt och fackligt skolade. Yrkets anseende skulle höjas.

LO ville att fler kvinnor skulle söka sig till den husliga sfären och inte tränga sig in bland manliga yrken som för tillfället minskade i antal. En utredning tillsattes...

Under denna tid arbetade 140 000 kvinnor som hembiträden i städer och större samhällen. Av dem var endast 500 organiserade i en hembiträdesförening, det vill säga knappt en halv procent. Fortfarande fanns ingen lagstadgad arbetstid och förhållandena under 30-talet var ungefär desamma som under 1900-talets början.

Inte förrän 1944 kom Hembiträdeslagen som lagstadgade var tredje söndag helt ledig eller varannan efter klockan 13. Semester beräknades till en dag för varje arbetad månad, det vill säga högst tolv dagar om året.

Det är förunderligt hur lite som hade hänt vad gäller synen på hembiträden sedan 1900-talets början. Men då Hembiträdeslagen kom började kvinnor söka sig till andra yrken. Bättre tider stundade.

Att arbeta som piga var ett typiskt genomgångsyreke redan i början av 1900-talet. Om det fanns andra jobb tog man hellre dem. Ganska få fortsatte efter tio års arbete, då hade de flesta gift sig eller skaffat ett annat yrke. Undantaget var trotjänarinnorna som stannade kvar livet ut. De blev som en medlem av familjen om än längst ner på rangskalan.

Uppror och protester var sällsynta. Det var svårt att tänka sig att strejka när lönen till stor del bestod av bostad och mat. Under 1900-talets första år kunde en jungfru tjäna mellan 10-25 kronor i månaden. Ett par kängor kostade 12 kronor och de måste ofta lagas bara efter en månad. Arbetskläderna fick jungfrun för det mesta stå för själv.

De hem som kvinnorna kom till var borgerliga eller överklasshem, det var de familjerna som hade råd att hålla tjänare. Många tjänarinnor med rötter i arbetarklassen påverkades av den borgerliga atmosfären och tog intryck av åsikter och värderingar. De var tvungna att buga för överheten, att anpassa sig och färdas mellan olika sociala skikt. Men vad hände sedan när de fick egen familj och äntligen själva kunde bestämma över sina liv?

En del minns med bitterhet sina forna husmödrar. Andra försöker glömma fattigdom, elände och utsatthet när tiderna förändrades och de själva fick det bättre. Men kan verkligen år av förtryck och förnedring bara suddas ut? Vart tog egentligen ilskan vägen?

Bilden av en hunsad och nedtryckt tjänarinna, en gäst i en främmande miljö, finns kvar. Inte bara i museernas arkiv eller släktens fotoalbum. De förträngda minnena verkar i det omedvetna och överförs till nya generationer.

Hembiträdet arbetar nu som förr alltid i skymundan. Att läsa den i dag fortfarande gällande "Lagen om arbetstid med mera i husligt arbete", förflyttar oss lätt årtionde efter årtionde tillbaka i tiden.

Även om arbetsförhållandena är helt annorlunda i dag, även om sysslorna är betydligt mindre tunga med hjälp av tvätt- och diskmaskiner med mera, så är själva synen på hembiträdet kusligt likt det förgångna. Hembiträdet ska, trots allt, helst alltid finnas till hands och vara till lags, "en resursförstärkare i hemmet". ●

BALKAN EUROPA 1992

De följande artiklarna om krisen på Balkan är tidigare publicerade i TFFs Nyhetsbrev 14 juni 1992.

TFF, The Transnational Foundation for Peace and Future Research, är ett internationellt fredsforskningsinstitut med säte i Lund. Jan Öberg är dess direktör.

Jan Öberg

Skottet i EG

"Vi sitter i källaren, muslimer, serber, kroater. Vi skakar och gråter och håller varandra i handen när granatelden dånar. Vi tänker på våra anhöriga och vänner i andra stadsdelar och på vad som finns kvar när vi kommer ut ur detta helvete. I källaren håller vi ihop oavsett nationalitet, religion och politiska åsikter, men däruppe bekämpar de varandra och kallar sig våra representanter".

Jag sitter på mitt hotellrum i Belgrad och har äntligen kommit igenom till Zoran Pajic, som är folkrättsprofessor vid Sarajevos universitet. Jag hade flera samtal med honom när jag i februari besökte denna vackra stad. Vi blev vänner och har kunnat talas vid per telefon.

Vare sig bland serber, kroater eller muslimer fanns det en önskan eller en politik för krig. "Här i Sarajevo är stämningen och människorna annorlunda", sa man överallt. "Vi har också en president som är lite annorlunda herrarna Tudjman och Milosevic".

Miraklet var faktiskt att kriget inte hade brutit ut; det fanns bara mindre sammandrabbningar på det lokala planet och serberna hade "befriat" sex kommuner då.

Förhandlingar och diskussioner mellan serber, kroater och muslimer pågick jämt och ständigt, en rörig bild visserligen och många oförenliga intressen. Men enbart detta var helt klart: om Bosnien lämnade Jugoslavien och blev en självständig stat ville serberna där — 33 procent av befolkningen som inte heller deltog i folkomröstningen om självständighet — lämna Bosnien.

Jag genomförde en serie intervjuer i Sarajevo därför att jag kände att folkomröstningen kunde bli startskottet. Det dröjde dock till 6 april, då EG-länderna smakfullt valde att erkänna Bosnien på 51-årsdagen för Tysklands ockupation av Jugoslavien.

Sedan vet vi hur det gick. Världen missförstod det hela och trodde att all serbisk aktivitet dirigerades från Belgrad och att enbart Serbien hade intressen i Bosnien och att alla missdåd begicks av serberna. Alltså beslöt man att genomföra en diplomatisk isole-ring, kalla hem ambassadörer, införa omfattande sanktioner och embargo. På det sättet har det internationella samhället gjort *en* part i en mycket komplicerad väv av samspelande aktörer och konflikter till paria — och gjort parian till martyrer.

Jag undrar om det blir källarens eller gatans människor som kommer att forma framtiden i det som var Jugoslavien.

När jag i juni intervjuar oppositionspolitiker i Zagreb, berättar man öppet att Kroatien länge har varit militärt involverat i Bosnien, framför allt i västra Hercegovina.

Dobroslov Paraga, som leder det kroatiska Rättspartiet, säger till mig att hans partiarmé, HOS, har 40 000 "soldater", det vill säga kroatiska och utländska legoknektar samt i viss omfattning soldater från nationalgardet som härstammar från Hercegovina, som kämpar för kroaternas sak i Bosnien — alltså nästan en spegelbild av sambandet mellan den serbdominerade federala armén och serbiska halvmilitära grupper. Paraga visar till och med upp ett dokument enligt vilket HOS betecknas som en legitim, av den bosniska regeringen erkänd, försvarsenhet i Bosnien. Vidare har Kroatiens regeringsbärande parti, HDZ, kommit överens med det muslimska SDA i Bosnien om att bilda en konfederation byggande på ett långtgående militärt samarbete.

Jag börjar se en bekräftelse på det jag hittills bara har haft som en hypotes, nämligen att Bosnien är nyckeln till konflikten i hela det gamla Jugoslavien och att det med sina tre nationaliteter är under potentiell ockupation eller uppsplittring av såväl Kroatien som Serbien. Att Tudjman och Milosevic har träffats om detta är enligt uppgift i bägge huvudstäderna ett faktum och jag har träffat en nära medarbetare till Milosevic som öppet förklarade att man borde "swop lands" nu när båda parter i viss mån förlorade kriget i Kroatien.

Hos olika politiska grupper i såväl Belgrad som i Zagreb visar man upp kartor som visar på de "egentliga, historiska gränserna" för Storserbien och för Storkroatien.

Jag vet att det bland serber och kroater i Sarajevo också finns en utpräglad motvilja mot att bli en bricka i Belgrads och Zagrebs spel. Om något önskar de sig ett Bosnien i Jugoslavien och — om det är möjligt — en självständig stat i Bosnien (hur det ska gå till är en annan sak).

Bosniens kroater och serber har alltså i viss mån hamnat i dubbeleld och kämpar för sina liv.

Som vanligt i storpolitiken spelar lokala männi-

Pressens Bild AB

skors åsikter ingen roll. De drabbas bara av de missförstådda sanktioner som omvärlden naivt tror påverkar starkt nationalistiska ledares beteende. Och skulle man använda sanktionsvapnet, borde det riktas mot alla som använder våld, det vill säga alla utom Make donien, Kosovoalbanerna och Slovenien.

Kroatien — också en del av problemet

FNs arbete är utomordentligt svårt. Såväl kroater som serber ignorerar överenskommelser om demarkationslinjer och vapenvila. På den kroatiska landsbygden blandas flyktingar med alla typer av skjutgalna milisfolk — och man tycks ha tömt fångelserna för att ha flest möjligt unga män stridsberedda.

Det är mitt intryck från samtal med representanter för regeringen, presidenten och oppositionen, att man egentligen inte är speciellt glad över FNs närvaro. ”De skyddar serberna, som kontrollerar delar av kroatens territorium och inte lever under kroatisk lag”.

När man frågar om hur det skall bli med samexistensen i framtiden — där 12 till 15 procent är serber, av vilka huvudparten bor i städerna och inte utgör något problem — svarar man: Vi har nu Europas friaste lag för minoriteter och det kan inte bli frågan om att diskutera gränser. Alltså: Serberna kan leva här på de villkor vi har ställt upp eller åka iväg.

Det finns inga planer på att tillsätta en nationell försoningskommission, repatriera flyktingar eller skapa goda relationer på annat sätt. Tvärtom har riksåklagaren väckt åtal mot en del journalister och en ledande moderat representant för serberna i Kroatien, Milroad Popovac. I ett land i krig skall man inte skapa splittning, heter det.

Det är mitt — och många andras — intryck att mediakriget pågår lika hämningslöst i Zagreb och i Belgrad men att yttrandefriheten är större i Belgrad.

Ju mer jag arbetar med dessa frågor på ort och ställe, desto svårare är det att förstå hur också svenska media kan presentera en så onyanserad bild av Kroatien och Serbien.

Kosovo — en så länge kan konflikten lösas med icke-våld

Återigen finns det fler parter och fler synsätt än vad som normalt presenteras. Men det är mig omöjligt att hitta något försvar för det brutala serbiska förtryck som finns här av drygt 90 procent av befolkningen, som är albaner. Det finns praktiskt taget ingen kommunikation mellan parterna, och vardagslivet påminner om apartheid.

Lidandet är manifest som en konsekvens av direkt och strukturellt våld. Kosovo (Kosova på albanska) är även förnuftiga serbers ”blinda fläck”, något som är helt oacceptabelt enligt alla mänskliga kriterier.

Presidenten dr. Ibrahim Rugova, litteraturprofessor, utbildad vid Sorbonne, är en mycket okonventionell politiker med en intellektuell spänst som lämnar många europeiska politiker långt efter. Med honom och hans medarbetare kan man diskutera ickevåldsfilosofi, nya typer av statsbildningar, ”mjuka gränser”, olika federativa strukturer och alternativt försvar. Däremot kan man inte längre diskutera möjligheten av att stanna kvar som en del av Serbien.

”Vi vill aldrig mer ha något av serberna som de kan ta ifrån oss igen” säger många med hänvisning till de åren då Kosovo praktiskt taget var en självständig stat.

Jag inser att de som säger att Jugoslavienkrisen började i Kosovo har rätt. Om den också slutar där blir det i konsekvens av att Belgrad ytterligare grips av panik och rullar in med tanks i Pristina eller att Rugova inte kan hålla emot det mänskliga behovet av rättfärdigt uppror mot en polisstat. Hittills har han lyckats.

Hur kan vi hjälpa honom att hjälpa serberna att börja en utveckling som tillåter en normalisering, därpå förhandlingar och sedan en uppgörelse som bägge kan leva med på sikt? Serbien är nu ett sårat lejon. En internationell militärinvasion eller andra aktiviteter som ovillkorligen upplevs som förödande av serberna kan leda till desperata missdåd i just Kosovo. På samma sätt som kroaterna upplever att Kroatiens vagga stod i det serbiskt kontrollerade Krajina, upplever Serbien att dess vagga stod i det albanskt dominerade Kosova. Var försiktiga, Europa och USA!

Europa 1992 — det hela gick allför fort!

Europas allvarligaste konflikt sedan 1945 är nu en bricka i spelet om makten över EG-unionens utrikespolitik och styrkeförhållandet mellan USA och EG och mellan FN och

Pressens Bild AB

EG. Jugoslavien har blivit en fråga i den så kallade världsordningen. Att medla i konflikter och söka förstå bottenlöst komplexa saker och därmed *hjälpa* jugoslaverna att lösa sina problem — vad har Delors, Kohl, Mitterand, Major eller Ellemann-Jensen för tid med sånt?

Östeuropa och Balkan är så *primitivt*. Alltså måste det upplösas. Det "riktiga" Europa är ett *civilisationsprojekt*. Alltså måste det befästas. Men ju större enheter, desto sämre mänsklig överblick, desto större ytlighet, desto större risk för misstag.

Det sägs att det gäller att visa handlingskraft. Vad handlingen egentligen innebär spelar ingen större roll. Balkan har ju alltid varit en — primitiv — "krut-durk". Låt oss inte prata om Europas aktuella och historiska roll i det som sker.

Jag tror att det nya Europa egentligen — likt H.C.Andersens kejsare — har väldigt lite på sig.

Fredsbevarande aktioner kan bara utföras av FN, allt annat bör kallas krig.

Kalla krigets skapelser som Nato skall kopplas till ESK, den Västeuropeiska unionen till EG-Unionen och, titta, där har vi svaren på framtidens utmaningar. *Fredsbevarande* styrkor att sätta in i — Baskien, Korsika, Norditalien, Skottland, Nordirland, Quebec, Los Angeles, och emot nyfascismen? Inte alls — enbart i Jugoslavien, i Kaukasus och övriga OSS, alltså i *Öst*, inte i *Väst*.

Europa har ingen erfarenhet av fredsbevarande operationer, det har bara FN. Fredsbevarande operationer kommer till stånd på begäran av parterna själva och enligt Säkerhetsrådets beslut. De är i princip obeväpnade, de skall vara strikt neutrala och skapa lugn.

Den *militära aktion*, som enbart vänder sig mot Serbien och nu hotar hela Balkan, har föga likheter med detta. Att inga av Europas organisationer utan bara FN, kan, eller bör användas för fredsbevarande operationer, spelar ingen som helst roll. Fred är ändå det mest skändade ordet bland människorna.

Vad ett verkligt nytt Europa behöver är ett avancerat, tidsenligt FN, vars främsta syfte är våldsförebyggande med ickevåldsliga medel. Ett verkligt nytt Europa hade irrelevansförklarat Nato och Västeuropeiska unionen i samband med Warszawapaktens upplösning.

Att bli av med våldet och militarismen i Väst är en långt svårare uppgift än att bli av med diktaturen i Öst.

I Väst tror man på våldet, i Öst trodde nästan ingen på kommunismen. Precis lika lite som före detta kommunister blir demokrater över en natt, blir före detta militarister fredsskapare över en natt.

Den mänskliga dårskapens fråga nummer ett.

I dessa dagar får jag frågan igen och igen: Jamen, är det verkligen realistiskt att arbeta för ickevåldsliga lösningar i en konflikt som denna? Jag svarar ja.

Att denna frågan ställs hela tiden medan den andra frågan — är kriget realistisk, löser det några problem? — aldrig ställs till militaristernas och invasionens anhängare, avslöjar hur lite vi har lärt av det kalla kriget och alla andra krig, inklusive Gulfkriget.

Att människor i pressade situationer griper till våld när de känner att det gäller livet, kan jag förstå. Att sitta i trygga Skandinavien och inte ens ifrågasätta det rimliga i att våld används i syfte att disciplinera, bestraffa och hävda oss som de goda mot de onda, kan och vill jag inte förstå.

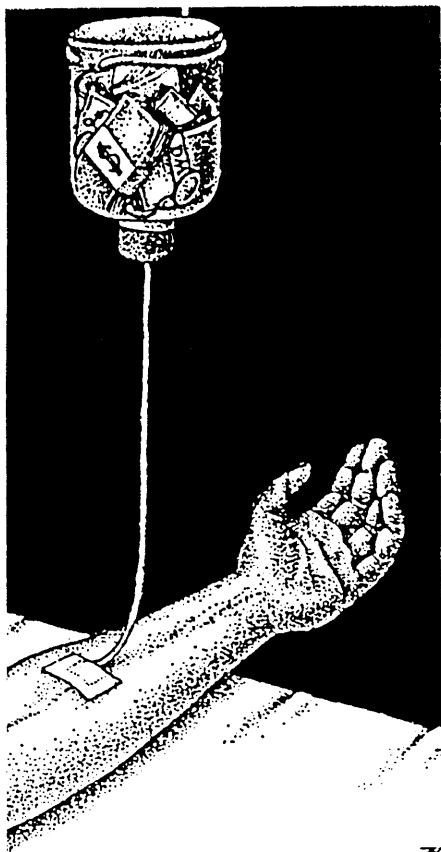
Egentligen, den våldslegitimerande debatt som försiggår utanför ex-Jugoslavien, får mig att tvivla mer på människans förnuft, än det i någon mån existentiellt betingade våldet i ex-Jugoslavien. När vi övervunnit idén om politik som våldets legitimering har vi vunnit — inte kriget utan *över* kriget.

Jag tänker på Zoran och hans familj och mina andra vänner i Sarajevo. Tänker på den sagolika skönheten när jag en februarimorgon gick runt och fotograferade basargatorna med de snöklädda bergen i bakgrunden. Det är inte en efterkonstruktion; jag kände att det mycket väl kunde vara sista gången i detta Sarajevo.

Telefonkontakten med Zoran bröts för några dagar sedan. Jag sätter mitt hopp till människorna i källaren. Bara de kommer att förstå vad som behövs för fredlig samexistens när helvetet är över. ●

Vad handlar JUGOSLAVIEN om?

Håkan Wiberg, direktör för Center for Freds- og Konfliktforskning vid Köpenhamns Universitet, recenserar här Carl-Ulrik Schierups bok "Migration, Socialism and International Division of Labour: The Yugoslavien Experience" (Avebury Press, 1990).

DET senaste årets kris i Jugoslavien har givit en god illustration av vad som händer, när i stort sett oförberedda massmedier skall göra nyheter av en komplex konflikt med hjälp av journalister som — med enstaka hedervärda undantag — inget vet om landet, dess politiska ekonomi, dess olika folkslag eller dess historia.

Konflikten förlorar det mesta av sin komplexitet, mycket mera av nyhetstäckningen blir pang-pang snarare än analys och det fria tyckandet får ohindrat svängrum.

I detta fria tyckande skall man bland annat "hålla på" någon, vilket då också innebär att sätta på sig skyggglappar för en massa obehagliga fakta. De mest okunniga utläggningarna av konflikten ser den som en konflikt mellan Serbien och Kroatien.

FÖR den som inte skyr en del läsarbete för att sätta sig närmare in i tingen vill jag anbefalla Carl-Ulrik Schierups bok "Migration, Socialism and the International Division of Labour. The Yugoslavian Experience", som utkom på Avebury Press för halvvannat år sedan.

Han försöker sätta in Jugoslavien i en mycket mer generell bild av hur det internationella systemet och dess arbetsdelning skapar underutveckling för länderna längre ned på trappstegen, utom några få med helt speciella föutsättningar. Samtidigt varnar han kraftigt mot att göra förenklingar och lägga en färdig teoretisk schablon över fallet Jugoslavien.

VISSERLIGEN drabbades Jugoslavien av samma faktorer som så många andra nyindustrialiserade länder, men resultatet bestämdes i hög grad av några faktorer som är specifika för just Jugoslavien. Det är dessa faktorer större delen av boken handlar om.

ÅR 1945 kunde bara Sovjetunionen och Polen "konkurrera" med Jugoslavien i fråga om dräpt andel av befolkningen och materiell förstörelse. I Jugoslavien var dessutom merparten av de dräpta offer för inhemsk fascism: den kroatiska Ustasja-regeringen under Ante Pavelic. Under återuppbyggnadens första år följde man ren statssocialism av stalinistisk modell, men måste backa för böndernas förbittrade motstånd mot försöken att kollektivisera jorden. Efter brottet med Stalin införde man en ny modell, med utsträckt självförvaltning (samoupravlanje) för företag, kommuner, och så vidare; ett markant element av centralstyrning låg dock i att investeringsfonderna styrdes av centralbanken i Belgrad. Denna modell fungerade i ett årtionde anmärkningsvärt väl: Jugoslavien låg tätt efter Japan i fråga om att spara ihop till nyinvesteringar, och man hade en snabb ekonomisk växt, som medförde markant ökad levnadsstandard överallt. Trots stora resursöverföringar från de rikaste (Slovenien, Kroatien, Vojvodina) till de fattigaste områdena (Kosovo, Makedonien, Montenegro, Bosnien-Hercegovina) skedde den dock snabbare i de mest utvecklade områdena, och klyftorna blev allt större.

UNDER åren 1961-65 genomförde man en rad ekonomiska reformer. Centralplaneringen avskaffades i stort sett, resursöverföringarna skars ned, Jugoslavien öppnades mera för världsmarknaden och folk kunde resa som de ville.

Tanken med detta var att öka rationaliteten i ekonomin genom decentrala beslut styrda av marknadssignaler. Att priset på kort sikt skulle bli en del arbetslöshet var ledarna på det klara med — bland annat skulle det fria resandet fungera som en säkerhetsventil. Från att ha sett emigration närmast som förräderi mot socialis-

men började man nu uppmuntra den, bland annat med hänvisning till den hårdvaluta som folk skulle kunna sända hem och investera i Jugoslavien.

RESLUTATET blev en väldig flodvåg: redan i början av 1970-talet hade nästan var tionde jugoslav flyttat utomlands, främst till Tyskland och Väst-europa. Eftersom de som emigrerade i genomsnitt var bättre yrkesutlärda och skolutbildade än dem som stannade hemma, stod det snart klart att emigrationen var en allvarlig dränering av jugoslaviens egna utvecklingsmöjligheter.

Man satte upp ett ambitiöst program för att "återintegrera" återvändande jugoslaver i den nationella ekonomin.

DETTA blev det av olika skäl inte mycket av med. De ekonomiska reformerna hade haft olika effekter som gjorde att det inte var särskilt attraktivt att återvända för gott, hur mycket nostalgiska planer emigranterna än hade på det. Arbetslösheten hade nämligen blivit mycket större och mycket långvarigare än ledningen optimistiskt hade räknat med.

Det gjorde det svårt för folk — särskilt kvinnor — att få något jobb som låg i nivå med vad de hade i utlandet; många som försökte, återvände igen besvikna till Tyskland och Sverige.

Ett av skälen till det var att Jugoslaviens system för forskning och utveckling hade blivit sönderslaget av den omfattande decentraliseringen, där varje republik skulle ha sina egna forskningsinstitut med mera.

Vidare visade det sig att resultatet av decentraliseringen av ekonomin inte hade blivit ökad rationalitet, utan snarare en massa lokala byråkratiska monopol, där partiet och teknokraterna gick i allians med de anställda om olika kortsiktiga kompromisser.

Dessa innebar bland annat att sparandet till investeringar nästan helt försvann;

därmed skapades inga nya arbetsplatser och möjligheterna blev små för en massa välutbildade ungdomar och yrkesskickliga yngre arbetare att över huvud taget komma in på arbetsmarknaden.

DE som kom hem med pengar upptäckte dessutom att vad regeringen i Belgrad än tyckte om privat företagande, så tyckte de lokala byråkraterna inte om det.

Antingen det handlade om att sätta upp en verkstad eller en kiosk eller att modernisera sin jordlott, skulle det en Kafka-artad cirkus av olika tillstånd och stämplat till. De flesta tröttnade och reste tillbaka till utlandet eller använde pengarna till (ofta importerade) statusprylar och skrytbyggen, snarare än till produktiva investeringar.

OVANPÅ de ekonomiska reformerna kom år 1974 politiska reformer. Dessa innebar dock ingen verklig demokratisering, utan snarare en omflyttning från en central till många lokala makteliter.

De sex repulikerna (och de två så kallade autonoma provinserna Kosovo och Vojvodina i Serbien) blev nästan helt oavhängiga, och hade sina egna rätts-

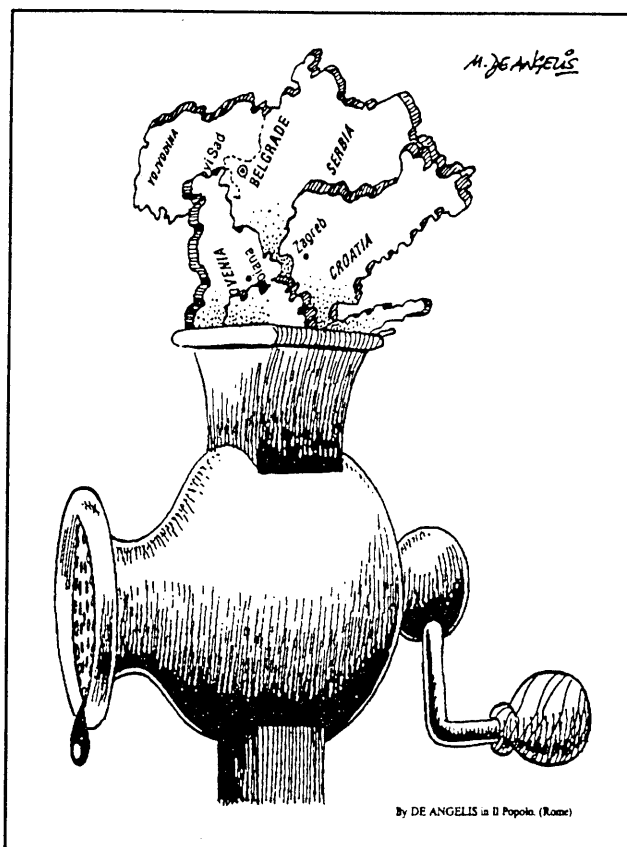
system, sina egna ekonomiska politiker, sin egen utrikeshandel och så vidare. Detta kom i praktiken att innebära att de lokala byråkratiska monopolen stärktes. Det innebar också en gradvis upplösning av banden mellan republikerna: de handlade allt mindre med varandra och allt mera inom sig själva — eller direkt med utlandet.

I det senare sammanhanget var de självfallet svagare förhandlingspartner än Jugoslavien hade varit, och en hel del av produktionen föll tillbaka från att vara självständig till att bli starkt beroende underleverantörer till utländskt kapital, med löner på indonesisk nivå — och långt under jugoslaviskt existensminimum.

UNDER senare delen av 60-talet och under 70-talet kom det så mycket hårdvaluta hem att man kunde klara räntor och import. Under andra hälften av 70-talet lånade man många miljarder petrodollar utomlands — men de gick mera till höjda löner än till produktiva investeringar.

Under 80-talet skulle pengarna betalas tillbaka — till mycket högre dollarkurser och realräntor än tidigare — och då räckte de krympande hårdvalutaflödena från utlandsarbetande inte längre till, utan man måste efterhand låna för att kunna betala räntorna. Det innebar att 80-talet blev en lång utdragen ekonomisk kris med ökad arbetslöshet, galloperande inflation och drastiskt fallande reallöner.

ATT det ändå kunde gå vidare så länge berodde på att det fanns flera buffertar i systemet. En av dem bestod i att en stor del av befolkningen hade en fot i stadsindustrin och en fot i familj jordbruket, som man kunde falla tillbaka på när tiderna blev alltför hårda. En annan bestod i att det fanns en stor svart sektor i ekonomin, där det fanns olika extraknäck i form av jobb eller affärer.

Pressens Bild AB

Båda dessa buffertar hade samtidigt negativa effekter för de arbetsplatser, där folk hade sina formella huvudanställningar och måste missköta sig alldeles fruktansvärt för att bli avskedade.

UNDER 80-talet sprack emellertid krukans. Det ena försöket efter det andra till ekonomiskt tillfrisknande gick om intet på grund av att varje republik hade vetorätt och att de rikaste och de fattigaste nu hade ännu mindre gemensamma intressen än tidigare.

Den accelererande ekonomiska krisen, de lokala byråkratiska monopolerna och det fortsatta enpartisystemet (som

nu handlade om ett parti i varje republik och provins) bildade grogrund för primitiva etno-nationalistiska krafter över hela landet (som sedan förstärkte varandra): i Kosovo, bland serberna, i Kroatien och Slovenien, och så vidare. Syndabockarna blev därmed "de andra" och därmed påskyndades upplösningen.

När de fria valen kom i alla republikerna 1990 såg vi samma blixtnabba etnisering av partisystemen som man hade haft i Jugoslavien i början av 1920-talet.

En av de viktiga poängerna i Schierups bok är att denna jämförelse dock är ytlig: resultatet blev visserligen detsamma, men de underliggande orsakerna var

annorlunda. (Att de nya konflikterna sedan spås på av de ohyggliga minnen som kroater, serber och muslimer har av varandra är sedan en annan sak; trots dessa minnen hade det gått att leva fredligt samman i årtionden).

TROTS 25 års nära kontakt med landet kommer jag inte på någon annan bok om Jugoslavien som jag själv har lärt så mycket nytt av. Den är outhärlig för envar som vill bortom det chauvinistiska flaggviftandets hejarklackmentalitet för att förstå mera av den stora komplexiteten bakom dagens jugoslaviska tragedi. ●

Jag ska vara en lus som smiter in under och bakom

Birgitta Öjersson

Jag vill inte vara en lus i tumgreppet mellan makten och marknaden!

Jag vill vara en lus på rockslaget när Ulf Dinkelspiel går in genom dörren till EG-kommisionens nya lokaler i Bryssel för att förhandla. Därinne ska jag krypa ner under den välstrukna kragen, innanför den åtdragna omsorgsfullt valda slipsen. Jag vill krypa in på skinnet på alla männen där, på Frans Andriessen, på Jacques Delors också, och Uffe Ellemann-Jensen, sedan på John Major och Helmut Kohl när de alla frotterar sig med varandra. Jag vill utforska dem i deras intima skrymslen.

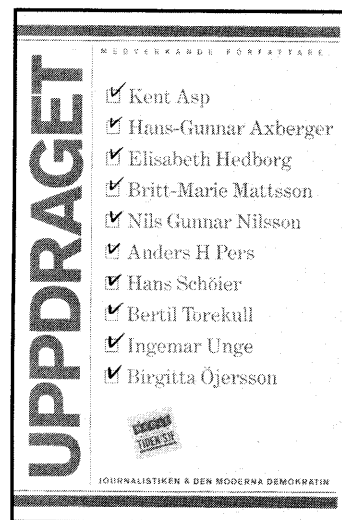
När jag kliar till på det mest hemlighetsfulla och de överraskade hejdar handen med återhållsam, diplomatisk finess och förbindligt ler åt höger och vänster, då vet jag allt. I pausen söker de sig var sitt hörn för att i smyg knipa mig, står där och kliar, vädjar PAPPA! PAPPA! PÈRE! PÈRE! FATHER! FATHER! och allt de ser är faderns rygg när han försvinner bortvänd in i hörnet. Men jag har sett allt jag behöver veta: alla är lika nakna under.

De är de internationella, de är proffspolitikerna, proffsdiplomaterna, de höga tjänstemännen, de är de ekonomiskt oberoende, alla dessa män under den internationella politikens kristallkronor. Över världen söker de sin pappa och identitet, aldrig har de behövt torka bajset av någon gammal senil dam, aldrig ha de behövt fundera över hur de ska få råd med mat i morgon. Avlat barn har de kanske gjort, men när barnet grät var de försvunna. Precis som deras egen pappa var när gråten kom. /... /

*

I sängen räknade jag 113 för min älskade. När jag sedan började räkna kvinnor och män i DN:s sidor försvann lusten totalt och väggarna blev svarta av besvikelse. Experimentet var misslyckat! Jag orkade inte räkna kvinnor och män i min vardag och jämföra med hur många kvinnor och män DN visar upp i sin värld. Jag skulle på något sätt bevisa att medierna visar fel bild av världen. Statistiskt, enkelt, rationellt, vetenskapligt. Sedan blev det bara frågor om klimakterium, drifter, skulder, det odemokratiska EG, Anna och ålderdomen som härjade i min hjärna.

Egentligen hade jag inte behövt besvara mig så mycket med att räkna. I ett stort forskningsprojekt på JMK har Jan Ekecrantz och Tom Olsson bland annat räknat kvinnor när de har huvudrollen på förstasidor. På 30-talet var det 4 procent som var kvinnor, 1990 var det 10 procent. En förbättring med 0,1 procent per år så där. 398 år till tar det med den takten visar min miniräknare — och då har vi bara nått 50 procent. Att det blivit mångdubbelt fler kvinnliga journalister rubbar inte mediesystemet. Det lutar åt könskvotering för förstasidan!

Birgitta Öjersson är en av de tio som medverkat i boken Uppdraget, journalistiken & den moderna demokratin. Tidens förlag.

Birgitta Öjersson är frilansjournalist, och är för närvarande engagerad i demokratifrågan inom EG. Hon har tidigare parallellt med journalistiken jobbat inom hemvården.

I boken skrev Birgitta Öjersson sin artikel i dagboksform, därav stjärnorna istället för datum och hopp i texten. Artikeln är nerkortad.

Den som nyttjar den ekonomiska makten har också makten att göra sin åsikt om verkligheten till allmän åsikt, menar den amerikanske kommunikationsprofessorn John Fiske.

Denna grupp, klass, borgerlighet vill inte bli benämnd. Den "ex-nominerar" sig och maskerar på det sättet kön, ras, klass och andra sociala underordnade olikheter. Så snart man benämner sig betyder det att det finns andra grupper, andra företeelser. Genom att gömma sig, vara namnlös, förnekar man underordnade grupper att artikulera och förstå sin underordning. De får ingen att "tala" till och opponera mot.

Att avslöja VEM? inom företeelsen VAD? är förmodligen den viktigaste uppgiften för en kritiker, skriver John i boken Television Culture.

Min uppgift som journalist är att göra maktthavarna synliga, ge dem ett namn. Det uppdrag som jag givit mig själv är inte helt olikt det som staten givit lokalradion:

Jag ska granska myndigheter, organisationer och företag som har inflytande på beslut som rör medborgarna. Jag ska också belysa händelser och skeenden och beskriva världen så att medborgarna kan orientera sig i samhället och ta ställning i alla svåra val.

Att sätta tummen i ögat på makten, alltså, att inte låta mig luras. Och sedan försöka berätta vad jag ser och känner, så att min publik får sammanhang och förstår. /... /

*

Jan Ekecrantz och Tom Olsson har i en av maktutredningens rapporter konstaterat att nyheterna är en sluten värld. Den öppnar sig INTE för en diskussion som utgår från den privata sfären. Nyheterna sluddrar bara om medborgarnas problem i förhållande till samhällssystemen och överheten. Texterna bidrar på så sätt till ett slutet och ogenomskinligt samhälle, ett sakernas tillstånd som inget förnuft råder över och ingen har ansvar för.

Medierna befinner sig mellan makten och marknaden. /... /

*

Jag vill inte vara en lus i tumgreppet mellan makten och marknaden. Jag ska vara en lus som smiter in under och bakom. Jag måste hitta hålen i samhällets strikta kostym. Att köra fram könet som variabel kan vara ett sätt att hitta de hålen och det kan få oväntade resultat och leda till nya spännande frågor. /... /

*

Ett patriarkalt samhälle måste med nödvändighet stänga dörren om det privata, om reproduktionen, familjeliv och barnen. Det offentliga blir det som räknas och värderas. Den kostymen skaver och sitter uppåt väggarna illa på många.

Men vilka kläder passar alla? De feministiska forskarna har fått släppa loss all sin fantasi och leta utanför ramarna för att hitta nya modeller. De hittade andra metoder än dem som var vanliga i samhällsforskningen.

På 80-talet började de använda kvantitativa metoder, som används inom till exempel socialantropo-

logi och etnologi. De gick ut på fältet och gjorde djupintervjuer, de studerade beteenden på plats under lång tid. Med sådana metoder blir forskaren delaktig, partisk.

"En feministisk metodologi för samhällsvetenskapen förutsätter att man gör upp med myten om den kliniskt rena forskningen och slutar mystifiera forskarna och forskningsföremålet och se dem som objektiva redskap för faktaproduktion. I stället måste man vidgå att de personliga engagemangen är något mer än en farlig partiskhet — att det är ett villkor för att människor ska lära känna varandra och ta del av varandras liv".

(den amerikanska forskaren Ann Oakley i Doing feminist research, 1981).

Men alla kvinnor är ju inte lika. Vad har Antonia AX:son Johnson gemensamt med Lena i hemtjänsten? Hur ska jag kunna krypa bakom orsak och verkan i deras olika liv?

Etnologen Lone Rahbek Christensen har beskrivit en möjlighet att analysera:

Med utgångspunkt från arbetsbegreppet bestämmer hon tre livsformer:

* *De självständigas livsform*, som bygger på en enkel varuproduktion och har arbetet som mål och medel. Lantbrukaren, till exempel, eller författarinnan. Egna företagaren.

* *Lönearbetarlivsformen*, som kommer ur det kapitalistiska produktionssättet där arbetet är ett medel och fritiden målet. Livsmedelsarbetaren, till exempel, eller min hemtjänstkollega Lena.

* *Karriärlivsformen*, som också är knuten till den kapitalistiska produktionen, där arbetet för managementgruppen är både mål och medel. Volvos VD, till exempel. Eller varför inte Sparbankens VD eller chefen för en produktionsavdelning.

I den självständiga livsformen är familjen en produktionsenhet och båda makarna har en dagsverksideologi.

I lönearbetarlivsformen är familjen målet och ramen om fritiden. Ideologin är en arbets- och fritidsideologi. Här finns också en ideologi som helt är upphängd bara på familjen.

I den karriärbundna livsformen är familjen en del av medlet och båda makarna är engagerade i familjens karriär.

Vad husmödrarna gör i de tre livsformerna får olika betydelse, för de tillhör olika kvinnokulturer.

Den kvinnoforskning som nu i ett antal decennier lyckats slå hål på myten om vad som är normalt — den vite medelklassmannen som norm, allt annat är DET ANDRA — får ständigt nya frågor att ta sig an. Varifrån kommer de nya symbolerna? Varifrån kommer det blå tilltalet, som försetts med en ring av gula stjärnor?

VARIFRÅN? /... /

*

Den amerikanska journalisten Jane Kramer, som är The New Yorkers korrespondent i Europa, sa till mig att EUROPA är en fantasi. Det har blivit en myt, en religion. Folk tror på det som en cargokult. Cargo, det är den last, de varor som européerna tog in för eget bruk till det koloniserade Melanesien. De vita människens

*Bild:
Monica Englund*

varor kom från deras Gud. I en snedvriden religiös ritual lämnade melanesierna arbetet på fälten och begav sig till hamnen eller flygplatsen när det var dags för en last att komma. De till och med förstörde grödor och åkrar ibland. Mytologiska förfäder skulle komma i båtar eller med flyg och överlämna "cargo" till dem. Sedan skulle urbefolkningen kunna leva i samma materiella rikedom som européerna! Urbefolkningen blev naturligtvis bara fattigare./... /

*

Idéhistorikern Sverker Sörlin skriver i boken "Ett nytt Europa" om vår europeiska identitet. Européerna tycker att Europa var centrum och normen för vad som ansågs rätt och rimligt i de flesta avseenden — från klimat och temperatur till språk, seder, bruk och religion. Redan i antiken skrev Euklides, Strabon och Ptolemaios om de avvikande i andra världsdelar, märkliga varelser, hybrider mellan människor och djur./... /

*

Vetenskapsfilosofen Francis Bacon och de som senare grundade den brittiska vetenskapsakademien menade på 1600-talet att även vetenskapen är manlig. Människans — det vill säga mannens — stora uppdrag på jorden är att lära sig förstå och behärska den natur som förvildats och blivit kvinnlig genom syndafallet, och återinföra den till ordning och reda.

Och europén var en HAN. För Adam Smith, 1700-talets moralfilosof och nationalekonom framför andra, var Europa "magna virum mater", männens stora moder. Bara europén kunde åstadkomma de riktigt stora bedrifterna.

Carl Bildt föredrar att svika sin lilla dotter och sin nyfödda son framför att låta bli att vara statsminister./... /

*

I dag blev jag rejält provocerad. Överläkaren vid mödra- och barnhälsovården i Östersund, Göran Swedin, sa att kvinnor inte vet vad som är bäst för barnen. Mammorna måste låta papporna ta flera månader av föräldraledigheten under barnets första år. Lämna över tolkningsföreträdet, kvinna sa han. Du slipper ju dubbelarbetet!

Jag spände käkmusklerna — ska DOM ta ifrån oss BARNEN också?!

När jag hade svalt några gånger och lyssnade på honom var det kanske inte så dumt. För han har sett att patriarkatet har tvingat männen att bortse från sina behov av det lilla barnet. Papporna fräntas sina känslor helt enkelt. Får de inte en chans att på sitt eget sätt ta hand om barnet första året, få bejaka sina känslor, ja, då kommer de ha svårt att komma nära.

Det var precis vad en avdelningschef vid en affärsbank berättade. Han var pappaledig i tre månader. "... det var en verklig känsla. Jag var ensam utlämnad med det här späda barnet, som var helt beroende av mig. Den kontakten var den stora behållningen av föräldraledigheten!

"Incest! Våld! Förkylda barn! Så reagerade mina kvinnliga kolleger på fempoängskursen "Journalistik i ett feministiskt perspektiv" på denna tanke. Lite besviken blev jag. Är verkligen män SÅ oförmögna till kärlek och omsorg?

Nej, jag har sett att små barn frigör fädernas omsorgskänslor och jag är optimist. Jag tror att världen går att förändra. Männen får släppa loss sina varma känslor, flickan och pojken får en VERKLIG manlig förebild. Vi här i Sverige, kanske Norden, är bara i början av en förändring.

Den som såg den franska journalisten Mireille Dumas i intervjun med våldtäktsmannen i Kanal 1:s dokumentär Arvet minns nog hur väl fördolda våra känslor kan ligga kvar i barndom. När journalisten smög in under hans medvetande och han smärtsamt kom ihåg hur det kändes när hans grymma och incestuösa pappa hotade honom — först då begrep han helt naket inför kameran hur hans offer kände det!

Samtidigt öppnades för mig, som publik, en dörr så jag såg trådarna mellan barn och föräldrar.

Så försiktigt som Mireille Dumas ska jag smygga på patriarkatet, in i skrymslena och krafsa och få ståndet att rista. Men just nu måste jag verkligen vara uppmärksam. Tryckfriheten och meddelarfriheten, mina hantlar som jag stärker musklerna med, de är lättare än jag trodde och kan flyga bort i korsdraget mellan några enkla bokstäver: UD, EES, och EG.

VARTHÄN? /... /

*

I natt har min hjärna jobbat och i morse när jag vaknade visste jag precis vad mitt journalistiska uppdrag är:

1) En akut katastrofplan för att få medborgarna att kräva en räddningshelikopter full med "farsor på stan" först i ilfärd till Bryssels förhandlingsrum, sedan till Saddams palats, sedan till Boris, George, Francois, Helmut, Slobodan, Felipe, John, Carl, Pehr, Hans, Bengt, Alf, Ian, Erik...ja, se på tv vilka som behöver hjälp.

2) På längre sikt hitta en "farsa på stan" åt var och en som behöver, eller en morsa, en idé eller någon annan medresenär som kan hålla handen på resan in i deras inre, när de ska träffa det lilla barnet där.

Det blir en kall avrivning och då drar den ihop sig, makten, och blir så liten, så liten.

Mmm. Egentligen vill jag vara en lus som leker också — med elden. ●

Kvinnomanifestation mot EG i Storlien

För andra året i rad samlades **Kvinnor i Norden mot EG** till en gemensam gränsmanifestation.

För ett år sedan formades en kvinnokedja över Svinesundsbron, i år blev den samlande punkten gränsen nära Storlien.

Går Sverige med i EG hotar jämtländska anti-EG-aktivister att massvandra över gränsen till Trøndelag!

Ett 100-tal ditresande från i första hand Sverige och Norge möttes lördagen den 23 maj med fanor och banderoller för att visa sitt gemensamma motstånd mot en union som hotar de demokratiska traditioner tidigare generationer byggt upp och den relativt starka ställning kvinnor vunnit i Norden.

Hälsningar framfördes av representanter för båda gränskommunerna, som erinrade om sekelgamla kontakter över gränsen och hoppades att denna aldrig skulle komma att utgöra en EG-gräns.

Skådespelaren **Kim Anderzon** läste upp det manifest som sammanfattar nätverkets EG-motstånd. På kvällen underhöll hon med bland annat Kejsarens nya kläder i EG-tappning av **Runa Baar**. Helgens program fortsatte alltså på Storvallens fjällcenter med ett antal seminarier.

Mona Scheffer, högskoleadjunkt från Östersund, skisserade EGs ställningstagande till sociala frågor under dess framväxt, och efterlyste ett medvetet vägval angående den sociala välfärden hos den framtida Europeiska Unionen.

Den modell EG idag uppvisar, där social trygghet definieras som arbete, är förlegad och dess tro på tillväxt som lösningen på samhällsproblemen, är naiv.

Else Skjønberg, forskare, kan numera så mycket om kvinnors villkor i EG att hon inbjudits till Bryssel att tala i ämnet. Hon framhävde särskilt den oroande ökningen av "atypiska" kvinnoarbeten med osäkra arbetsvillkor. En femte frihet är under uppsegling, utöver enhetsaktens fyra, nämligen arbetsgivarens frihet att bestämma över arbetstiden. Kvinnor i EG har den tredubbla uppgiften:

- att agera stötdämpare i ekonomin som reservarbetskraft
- att subventionera samhällsekonomin genom låga löner
- att fortsatt stå för service och omsorg åt samhället, familjen och enskilda män.

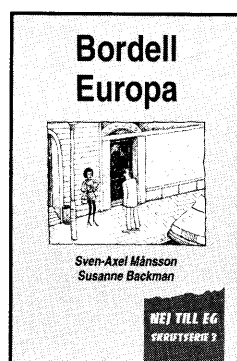
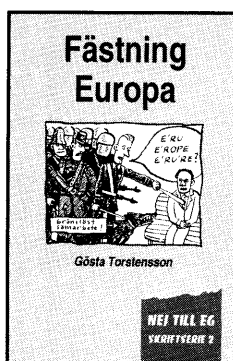
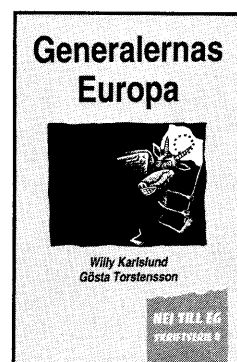
Mari Arnstad, Nei till EF i Norge, analyserade det demokratiska underskottet i EG, vilket hon trodde skulle bli den stora

stötestenen för dess egen framtid. Nordens levande demokratiska traditioner, som bjuder ett aktivt deltagande i samhällets utformning, står i motsättning till denna skrivbordsprodukt, formad efter näringslivets behov. Målet, social välfärd för människorna, skymms av medlet, den ekonomiska tillväxten. Tillväxten har blivit mål på bekostnad av den sociala välfärden. Centralbanken, som ska stå helt fri från politisk styrning, kommer att få en dominerande ställning i den framtida ekonomiska och monetära unionen.

Mi Bringsaas, småföretagare och s-politiker i Jämtland, befarade att den hårdnande konkurrensen på den gemensamma marknaden kommer att slå hårt mot företag i glesbygd. När marknadskrafter styr, missgynnas periferin. Offentliga sektorns verksamhet är nödvändig för att hela Sverige ska kunna leva. Den hotas dock i första hand av borgerlig politik. EGs inriktning på regioner med gemensamma intressen är riktig, men kan uppnås utan medlemskap.

Söndagen avslutades med en allmän diskussion med tankar och visioner kring alternativ för Nordens framtid. För kvinnornas egen del beslöts att formulera de konkreta krav kvinnor ställer på sina regeringar, inte bara för att försvara välfärden som vunnits, utan utveckla den vidare framöver. Världen befinner sig just nu i en djup social och mänsklig kris, en förnufts-kris, där oacceptabla klyftor skiljer människor åt och där naturen föröds för kommande generationer. EG representerar en fortsättning på den vägen. Därför säger de Nordiska Kvinnorna Nej till EU och söker andra vägar för framtiden.

Sammanfattning av Alejandra Covarrubias, EF-motståndare från Verdal.

Dessa häften kan köpas från **Nej till EGs kansli**, Box 311 24, 400 32 Göteborg tel: 031-137006, fax: 031-131603

Allt går att få på kredit

Maria Jacobson

Socialstyrelsen har beslutat sig för att införa någon typ av kontroll av privata kliniker som utför kosmetisk plastikkirurgi.

Hittills har det varit en helt okontrollerad bransch utan någon som helst insyn. Socialstyrelsen har inte haft några krav på verksamheten och inte krävt särskild kompetens av läkare för att utföra plastikkirurgiska ingrepp.

Eftersom skönhetskirurgin kommit att bli en allt mer lukrativ bransch har den lockat till sig i första hand allmänkirurger som inte haft plastikkirurgisk kompetens.

Kvinnors kroppar, bröst, lår och ansikten har ovanligt många gånger varit förstasidesstoff i tidningarna de senaste två åren. Förtvivlande kvinnor som blivit felbehandlade, felopererade och nonchalant bemötta har slagit larm om oseriösa kirurger. De har inte haft någonstans att vända sig, och därför gått till tidningarna.

Kritiken mot den kosmetiska plastikkirurgin kan delas in i olika kategorier. Rent medicinskt och anatomiskt tycks inte vissa kirurger veta hur kvinnokroppen ser ut, med påföljd att ett felaktigt kirurgiskt ingrepp får katastrofala följder. Bröstimplantat har fel storlek och sätts på fel plats. Ett annat problem är att patienter ibland har orealistiska förhoppningar som är omöjliga att infria. Det kirurgen tycker är välopererat stämmer inte alls med vad patienten förväntat sig.

Ett tredje och inte minst viktigt problem är att plastikkirurgin används som en lösning på ett psykiskt problem. Även här gäller att kirurgen är vaksam och genom kommunikation kan sälla vilka patienter som behöver vad.

I stället för kontrollorgan har läkarskrået försökt arbeta med självanserande genom Svensk förening för estetisk plastikkirurgi, en sektion av Svensk plastikkirurgisk förening. Föreningen bildades 1982 och har 55 medlemmar idag. För att få bli medlem krävs fem års praktik på en plastikkirurgisk klinik. Björn Nordzell är ordförande i föreningen och plastikkirurg på regionsjukhuset i Örebro. Som många andra medlemmar har han skönhetskirurgin som ett lönande extraknäck.

Björn Nordzell säger att bristande kommunikation är ett problem.

— Det är vår plikt att se till att patienten förstått vad det rör sig om, och det är en brist hos läkaren om det fallerar.

Föreningens medlemmar strävar efter bättre patientkontakter och bättre psykologiska kunskaper. Nordzell anser att kirurgen måste förvissa sig om att det inte rör sig om ett psykiskt problem.

Kirurger som inte är medlemmar är svåra att påverka, säger han.

Bild: Gun Andersson

Inom den kosmetiska kirurgin finns inte heller några enhetliga priser. En liten undersökning i Göteborg ger vid handen att bröstförstoring kostar cirka 20 000 kronor, fett-sugning av lår och mage runt 15 000 och en ansiktslyftning mellan 25 000 och 30 000 kronor.

Det finns ingen statistik över hur många ingrepp som görs eller hur mycket branschen omsätter. Björn Nordzell tror dock att 100 miljoner kronor om året är en rimlig, om än ganska låg omsättningssiffra. Den bygger på att fler kirurger än Svenska förening för estetisk plastikkirurgi 55 medlemmar opererar, kanske 70 kirurger totalt. Dessa gör minst 150 ingrepp per år skalle. Det billigaste ingreppet är lyft av ögonlock, 8 000 kronor.

Kvinnor har i över 30 år varit ett slags försökskaniner när det gäller implantat. I USA har protesterna mot främst silikon medfört att den största producenten Dow Corning dragit tillbaka sina silikonprodukter, åtminstone tills motsvarigheten till socialstyrelsen undersökt om silikon är cancerframkallande. Dow Corning tillverkade för övrigt napalm till bombarna i Vietnamkriget.

I Sverige finns numera även saltlösning i kroppsvänlig plast att tillgå som implantat, och i alla fall sjukhusen försöker att använda så lite silikonpreparat som möjligt. Men till läppar och kinder finns ännu inget användbart ersättningsmedel för silikon.

Socialstyrelsen har alltså en hel del att bita i. Kontroll över verksamheten behövs verkligen, men det betyder också att man sanktionerar skönhetsoperationer i samhället. En attitydförskjutning har skett sedan 60- och 70-talen. Då pratades det sällan om skönhetskirurgi, man hade uppfattningen att det var rika och berömda människor som sysslade med det.

80-talet var flärdens årtionde och skönhetskirurgin började utföras i större skala. Idag ses det som en del av konsumtionsfriheten, man kan lika väl lägga pengarna på en bröstförstoring som en semesterresa. Marknadsföringen framställer också kosmetisk kirurgi som en väg till lycka.

”Plastikkirurgi, den nutida friheten?” undrar en klinik och säger på sina reklamvykort att ”Champagne gör dig vacker för stunden. Vi kan profilera dig för livet”.

I Göteborg finns en klinik som kan ordna finansiering via det egna finansbolaget till en skönhetsoperation, om man skulle sakna kontanta medel.

— Det fungerar som ett billån ungefär, säger kvinnan i telefon.

Allt går att få på kredit. ●

RECENSIONER

Gunilla Carlstedt
**Kvinnors hälsa. En fråga om
makt**
Tiden/Folksam 1992

Äntligen en bok med helhetssyn på kvinnan och hennes livsvillkor, innefattat livscykeln från pubertet till ålderdom, arbetsliv, samliv, barnafödande, hälsa och ohälsa.

Gunilla Carlstedt är själv läkare, och hon visar övertygande att frågan om kvinnors hälsa alltid har behandlats godtyckligt av manliga läkare. Mannen har varit norm, sjukvården är mansinriktad. Men även den klass du tillhör spelar en stor roll.

"En LO-rapport från 1988 visar att de extremt lågavlönade i samhället är kvinnor. Den långvariga sjukfrånvaron bland dessa kvinnor är mycket stor. Det är svårt att hitta någon mansgrupp att jämföra med: det finns knappast några män med så låga inkomster. Bäst hälsa har manliga högre tjänstemän".

Boken är lätläst och fängslande — jag sträckläste den. Samtidigt är den så innehållsrik att man kan använda den som uppslagsbok, som tillhygge i debatten (till exempel när det gäller att försvara den fria aborten) och som inspirationskälla.

"Endast en stark medvetenhet och solidaritet kvinnor emellan kan bryta det manliga maktmönstret", och trots allt "har det visat sig att förvärvsarbetande kvinnor som grupp har bättre hälsa än kvinnor som enbart är hemarbetande".

Hon skräder inte orden när det gäller frågor som kvinnomisshandel och incest.

"En stor mängd kvinnor och barn världen över lever i förhållanden med män, som i realiteten innebär stora hälso-risker".

Vi får inblick i många kvinnoöden, oftast från Gunillas egen släkt eller hennes praxis som läkare. Detta att hon ständigt relaterar till verkligheten gör att frågorna konkretiseras och blir lättfattliga. Så skriver hon till exempel om en frånskild, ensamstående kvinna med heltidsarbete och ständig värk:

*"När steg hon upp på morgonen?
När kom hon i säng? Hur långt var
det till affären? Hur många trappor
hade hon att bära barn och mat?
Vem brydde sig om henne när hon
var trött eller hade ont? Kunde hon
känna sig trygg, hemma och på väg
till och från arbetet? Ingen i världen
såg, eller ville se, att det handlade
om detta".*

Gunilla försvarar vårdcentralerna, där det finns "möjlighet till en samlad bedömning av ohälsans orsak och lindring. /.../ I områden med välfungerande vårdcentraler märks en tydlig minskning av antalet besök på sjukhus och akutmottagningar och människor är nöjda med den vård de får". (Nu ska som bekant vårdcentralerna spolas och ersättas med "husläkare").

Allra helst vill Gunilla ha egna kvinnohälsomottagningar.

"På dessa mottagningar skulle bara kvinnor tjänstgöra, kvinnor som känner andra kvinnors livsvillkor och är solidariska med kvinnor. /.../ Tanken svindlar inför de behov vi upptäcker och som hittills knappt har uttalats. Det är inte svårt att föreställa sig det motstånd som ett förslag om utbyggda mottagningar, tillgängliga bara för kvinnor och med inriktning på kvinnors hela livssituation kan väcka från politiskt håll. Det anses inte behövas i vårt jämställda samhälle. Likafullt vet vi att kravet måste ställas, om jämlikhet mellan könen ska uppnås. Kvinnor utgör halva befolkningen men är fortfarande det underprivilegierade könet, även inom sjuk- och hälsovård".

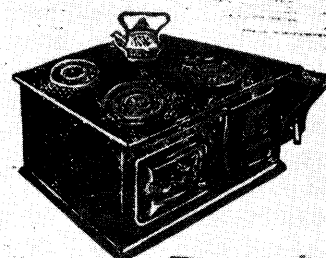
Detta är en bok som säkert gör många manliga läkare rosenrasande. Jag säger detta med viss skadeglädje, när jag tänker tillbaka på förödmjukande undersökningar i gyn-stolen eller timplånga väntetider hos läkare som sen knappt haft tid att lyssna på vad jag hade att säga.

I gengäld gissar jag att den gör många kvinnor lite gladare. En eloge till Tidens förlag och Folksams sociala råd, som bad Gunilla skriva *Kvinnors hälsa*.

Anneli Svanström har tagit en rad kvinnoporträtt som illustrerar boken, tillsammans med historiska bilder från Stockholms stadsmuseum. Boken har en innehållsrik litteraturlista.

Aase Bang

ORD FRÅN SPISEN OTTO V FRIESEN

**LÄSEKOKBOK
Carlssons**

Otto von Friesen,
Ord från spisen. Läsekokbok.
Carlssons förlag 1989

Nu för tiden är det nästan fler kokböcker — med mer eller mindre exotisk mat — än romaner i bokhandeln. De är alla utstyrda med läckra färgbilder, men har man bläddrat igenom dem en gång blir de säkert stående på hyllan. För hur ofta lagar man mat från det tunisiska köket, eller har användning för recept för stora fester?

Till skillnad från lyxutgåvorna har Otto von Friesen, journalist och författare, skrivit en mycket användbar kokbok.

Omkring 300 recept på allt från gröt och stekt fläsk till Kabili Palaw (ris på afghanskt sätt) och Josés bläckfisk. Här är mat för snabba måltider när hushållspengarna är slut och mat för glada kvällar i goda vänners lag.

Recepten är utmärkte — jag har provat både Morsans köttbullar, Judiths äppelkaka och många andra. Snart är krusbärens mogna, då tänker jag göra Carl Jonas Love Almqvists krusbärspaj.

Men det bästa med boken är dock de intressanta kulturhistoriska utblickarna, glimtarna från vardagslivets bestyr med att servera god och lättlagad mat som även barnen tycker om och matminnen från när och fjärran.

Otto von Friesen har en fast matspalt i Folket i Bild/Kulturfront, och det är dessa trevliga kåserier som här är samlade i bokform.

Göran Segergren har illustrerat med charmerande linoleumssnitt och tuschteckningar.

Aa.B.

RECENSIONER

Röster om Sara Lidman
Från ABF Stockholms
litteraturseminarium i mars 1991.

Vi är många som älskar Sara Lidman, både för hennes underbara romaner och för hennes djupa medmänsklighet och civilkurage. Det är därför glädjande att ABF Stockholm i fjol anordnade ett seminarium om hennes liv och författarskap, och att föredragen därifrån nu har samlats i en tunn men givande volym.

Birgitta Holm beskriver Saras liv, från födelsen 1923 i byn Missenträsk i Västerbotten och fram till debuten med *Tjärdalen* 1953.

Vi får en välskriven och spännande insyn i Saras bakgrund och utveckling: sanatorievistelser och korrespondanskurser, utlandsresor och tillfällighetsjobb, litteraturstudier i Uppsala, till hon med en fil.kand.examen på fickan blev engelsklärare i Småland och där skrev sin första roman.

Eva Adolfsson skriver i "Det oerhörda anrop", om Saras språk.

"Hur vidgar man orden så de rymmer det nästan uteslagnit stora?, frågar hon, och efter en inlevelsefull analys av texterna avslutar hon med att säga att "sådan är nu själva utmaningen i Sara Lidmans författarskap: en invitation, kanske en möjlighet, att avlyssna det oerhörda".

Ola Larsmo gör en jämförelse mellan *Järnkronan* och Pär Lagerkvists roman *Gäst hos verkligheten*.

Sverker Sörlin, som skriver om "Plats och värld hos Sara Lidman" och Ulla Torpe, som berättar om "Internationalisten och antiimperialisten", är också mycket intressanta. Ulla ger dessutom prov på Saras vrede och engagemang genom utdrag ur bland annat *Samtal i Hanoi*.

Allra bäst tycker jag dock om Madeleine Grives lysande intervju med Sara som avslutar boken. Också här handlar det mycket om språket:

"Vi möter folkets muntert och musigt talade språk, herremännens makt-språk, historiens, traditionens och bibelns språk — allt samlat i en enda röst. /.../

Och hon rör sig inte bara fritt mellan språkvärldar utan också mellan Västerbotten, tredje världen och den magiska tillvaron där det outgrundliga sker och det utsagda språket talas".

Omslaget, av Ulla Montan, visar Saras nakna ansikte mot en vintrig skogsdunge. Ulla har också tagit foton av "Sara i närbild". De kunde ha varit flera.

Röster om Sara Lidman ingår i en serie där tidigare Peter Weiss, Arthur Lundkvist och andra manliga författare har presenterats. Ett utmärkt initiativ av ABF Stockholm!

Det bästa med *Röster om Sara Lidman* är att man får lust att åter ge sig i kast med Saras egna böcker, läsa om dem med dessa nya perspektiv på texterna i bakhuvudet.

Jag vet att många tycker det är jobbigt att läsa Norrlandseposet (*Din tjänare hör, Vredens barn, Naboths sten, Den underbara mannen* och *Järnkronan*), på grund av alla dialektala uttryck, stora bokstäver, utropstecken...

Saras texter ser inte ut som nånting annat. Men ge inte upp! Läs texten högt för dig själv, så upptäcker du att den inte alls är svår.

Aa.B.

HANDLA HOS OSS

Ruth Bohman, Vi kvinnor i fredskampen, 100 kronor. (Rea)

Karin Bratt, Provstopp.

En dokumentation över provstoppsarbetet 1984-1992. 145 kronor.

Fatima A. Ibrahim, An Outcry to Mobilize the World's Conscience, 40 kronor.

Ingrid Rasch, Från EG till EU — en militär supermakt tar form. VIDEO.

Kan hyras för 50 kronor.

Böckerna och videon kan beställas från SKV, Linnégatan 21, 413 04 Göteborg.
Tel: 031 - 14 40 28. (Porto tillkommer).

Video De fem härskarteknikerna En teori om maktens språk

Berit Ås är professor i socialpsykologi vid universitetet i Norge. Hon har skapat teorin om de så kallade härskarteknikerna. Berit Ås är en flitigt anlitad föredragshållare och har för sin teori blivit hedersdoktor i Köpenhamn. Ibland kallar hon sig för "missionär i jämställdhet". Genom ord, kroppsspråk och bildspråk visar män sin makt över kvinnor.

Redan på 1970-talet samlade Berit Ås sina upplevelser och iakttagelser i teorin om mäns maktsspråk, de fem härskarteknikerna:

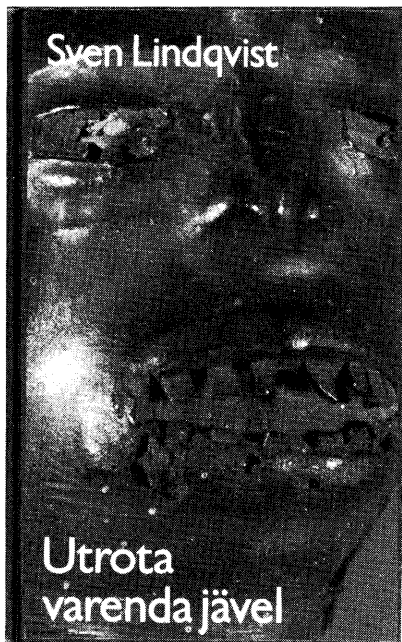
**Osynliggörande
förlöjligande
undanhållande av
information
dubbelbestraffning
påförande av skuld och skam**

Filmen "De fem härskarteknikerna" vill genom rollspel visa hur de olika härskarteknikerna kan gestalta sig i vardagen.

Tanken är att man genom att se rollspelen ska kunna identifiera de olika teknikerna så att känslan lyfts upp i huvudet och du börjar tänka "Jag är inte dum — det är något som gör mig dum". Videofilmen är framtagen av Växjö kommuns jämställdhetskommitté med ekonomiskt stöd från kulturdepartementet.

Priset för videon är 300 kronor exklusive moms. I priset ingår frakt och studiehandling.

Beställ videon genom
Växjö kommun,
Box 1222, 351 12 Växjö
Jämställdhetskommittén
i Växjö kommun,
tel: 0470-413 74

Utröta varenda jävel
Sven Lindqvist
Förlaget Nordan

Sven Lindqvists senaste bok, *Utröta varenda jävel*, är en intressant blandning av skön- och facklitteratur. Den något bisarra titeln har han hämtat från Joseph Conrads roman *Mörkrets hjärta*. Det är i

Mörkrets hjärta som huvudpersonen avslutar sin uppsats om de vitas civilisatoriska uppgift bland Afrikas vildar med orden "Exterminate all the brutes" — utröta varenda jävel.

Lindqvists bok har blivit ganska omtalad och det har fällt många omdömen. Särskilt har man poängterat hur aktuell boken är, mot bakgrund av den tilltagande främlingsfientligheten och rasismen vi ser i Sverige.

Jag håller inte riktigt med om det.

Visst är Lindqvists bok aktuell, och ytterst angelägen, men det är inte hotet från några uppskrämda skinheads och ligister som han uppmärksammar oss på. Själva poängen med *Utröta varenda jävel* är att den visar oss de massmord och massakrer, den rasism och det förakt för andra kulturer som står att finna i västerlandets imperialistiska historia.

Han talar om det medvetna utrotandet av militärt underlägsna folk, som kommit att bli själva grunden till vårt eget välstånd.

Han berättar för oss det vi redan vet, men han sätter in det i ett sammanhang.

Tankar om herrefolk och primitiva folk, om den starkes rätt över den svaga, och om de "lägre rasernas" nödvändiga undergång som följer i kolonialismens

spår. Ur 1800-talets kolonialism växte den ideologi som ligger bakom vår tids mest kända folkmord — nazismen.

Utröta varenda jävel har påståtts vara antisemitisk. Det är en fullkomligt absurd anklagelse. Lindqvist visar, bland mycket annat, rasismens och nazismens förutsättningar och uppkomst. Någon judehatare är han sannerligen inte.

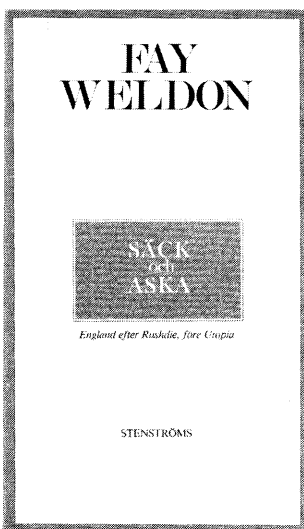
Språket är enkelt, utan att förlora vare sig skärpa eller suggestionskraft. På ett rättframt och gripande sätt får han oss att fundera, inte bara över vad som varit, utan också vad som kan komma att hända när gränsen för vad tredje världen tål, är nådd.

När oljeproducerande länder hotar vår energitillförsel, eller när hungersnöd och krig tvingar de fattiga folken på flykt till vår del av världen, ligger "den slutliga lösningen" skrämmande nära till hands.

För, som Sven Lindqvist skriver, det är inte bara kunskap vi saknar. Bildade människor har alltid känt till de massmord som begåtts i civilisationens namn. Det gäller bara att ta konsekvenserna av vad vi vet.

Utröta varenda jävel får mina varmaste rekommendationer.

Peter Nordstrand

Säck och Aska
England efter Rushdie, före Utopia
Fay Weldon
Stenströms

Prolog

En liknelse

Och under tiden som bröllopfesten förbereddes tog kvinnan maskbemängt mjöl och unket vatten och slog i en spräckt skål och det fanns inget gott i det.

Sedan satte hon till jäst och sur mjölk och emedan jätten var som manna höjde sig degen och hon bakade den i en god ugn och när brödet var färdigt delade hon det i delar och det var mycket näring i det och stor gamman på bröllopfesten.

Tolkningen

/.../ Ersätt "maskbemängt mjöl" med fullkornsmjöl, självgodhetens materia. "Min kost är så naturlig att jag har rent samvete". Vi har tänkt för mycket på våra kroppar och för litet på det samhälle vi lever i.

Ersätt "unket vatten" med kranvatten, symbolen för vår apati. Vattnet i London är rikt på östrogen. Det kommer från urinen hos kvinnorna i Reading, där p-pillret är omtyckt (förvisso ett ämne för filosofiska resonemang, rikt på fysiologiska konsekvenser, men vår enda reaktion är "ned med privatiseringen!")

Den "spräckta skålen" är den feghet som det förflytna alstar. Vi hämtar lärdomar ur historien som vi inte borde ta till oss. "Så där kan vi inte göra!" säger vi. "Se vad som hände förra gången". Men nu är aldrig riktigt detsamma som då.

Vem skulle ha trott att man kunde få ut något av en så eländig början? Men...

Jätten arbetade i den sura mjölken: Salman Rushdie drar ned sina rika, jästhaltiga bilder från himlen och släpper dem i mjölken (den vanliga ljumma bland-

ningen av galla och goda avsikter) och den börjar skumma och fräsa på det mest förfärliga sätt.

— Och ugnen är god — det betyder att tiden är mogen. Saker och ting kan helt enkelt inte få fortsätta som de har gjort, annars kommer vi allesammans att rusa omkring på gatorna och skrika döda, döda, döda.

och brödet delades och det var näring i det — om vi arbetar för ett rättvist samhälle (glöm det mjåkiga pladdret om ett samhälle där man "bryr sig": vi "bryr oss" mer än ni gör, gör, gör inte, gör, gör inte) kanske vi fortfarande hinner föra samman alla ingredienserna till en jublande seger — *och då blir det i sanning gamman på bröllopfesten.*

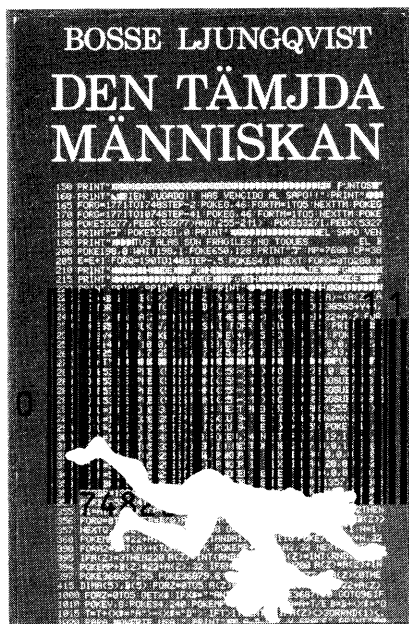
Men jag tror att vi alla som "aktiva medborgare" först måste hölja oss i säck en tid och strö aska över våra huvuden och ångra våra dårskaper och självbedrägerier, annars kommer vi ingenstans.

Inte ens jätten kommer att rädda oss.

Så inleder Fay Weldon sin bok "Säck och aska".

Jag blev väldigt provocerad. Bara det betyder att hon satte fingret på en del ömma punkter, och säkert säger hon en massa annat klokt i boken, som får en att tänka efter, rannsaka och lära sig något nytt. Jag ska genast köpa *Säck och Aska*.

M.C.

Den tämjda människan
En humanekologisk bok
om naturen, samhället
och våra möjligheter
Bosse Ljungqvist
Nordans förlag

Det rika livet tillhör inte bara visionernas rike. Vi kan praktisera det direkt, här och nu, utan att fråga någon om lov. Det finns förhållningssätt och livsstilar som ger

personlig tillfredsställelse samtidigt som exploatering av medmänniskor och miljö motarbetas. Vårt sätt att leva kan verka för att motsättningarna mellan människa och natur och mellan människor inbördes överbryggas. På så sätt kan det utgöra en radikal strategi för förändring i riktning mot ett samhälle i balans med natur och medmänniskor.

Boken består av tre delar, riktar sig till dem som förlitar sig mer på vetenskap än på vidskepelse, mer på kritiskt ifrågasättande än på auktoritära fräslingsläror.

Del ett ger en sammanhållande bild av naturen, människan och samhället. Fakta från ekologi, socialantropologi, arkeologi, med flera vetenskaper visar hur människan som en skapande kultur- varelse kan leva i harmoni med naturen.

Kulturutvecklingen från stenåldern till våra dagar beskrivs och boken diskuterar rötterna till industrisamhällets ekologiska och politiska obalans.

Del två målar upp ett antal samhällsvisioner baserade på naturens spelregler och del tre handlar om strategin, hur vi kan ersätta samhällets vertikala ordning med en horisontell, där människan har mer delaktighet i kulturen och större makt över de egna livsvillkoren.

Välkommen till seminariet

FNs roll i en förändrad värld

Medverkande:

Fatima Ibrahim
(KDV's president),
Ingela Mårtensson,
Maj Wechselmann, med flera.

Tid: 25 till 27 september

Plats: Skeppsholmens
folkhögskola, Stockholm,

Kostnad: 300 kronor

Anmälan och upplysningar,
senast den 11 september:

Siv Waldor, 08-647 87 40.

Arr: SKV i samarbete
med IKFF
och Kvinnor för Fred.

Majbor mot nedskärningar

I stadsdelen Majorna i Göteborg har vi drabbats av "Projekt 70 - Ny start för Majorna" som i praktiken är ett avvecklingsförslag av den generella välfärden och som antagits vid stadsdelsnämndens sammanträde den 2 juni 1992.

Så snart dessa planer blev någorlunda kända har majbor i alla åldrar och grupper reagerat och protesterat.

Vi har skrivit insändare, debattartiklar och haft protestmöten. Uppvak- tat politiker. Ömsom skällt och bönat, undervisat och bett om sans och förnuft, men mött oförståelse, arrogans och kanske det värsta, en stor okunskap hos de förtroendevalda, och en överdriven nitiskhet hos tjänstvilliga chefer och tjänstemän vid stadsdelsförvaltningen. För att inte tala om den öppna hånfullhet vi mötts av från moderaternas starke man och ledarfi-

gur här i Göteborg. Men det värsta kanske ändå är just bristen på kunskap kring vad barn är och vilka behov de har. Vad en skola är, sett ur ett helhetsperspektiv med barndom, ungdom och ett fungerande vuxenliv. Vi har kunnat ta del av och lyssnat till både äldre och yngre pensionärers förtvivlan men också kampglädje inför den oresonliga nedrustningspolitiken. Vi har mött bibliotekspersonal, och själva som brukare engagerat oss i kampen mot avvecklingen av våra folkbibliotek och så vidare.

Men trots att det ser dystert ut har det ändå fört det goda med sig att vi nu engagerar oss i kampen för vår stadsdel och våra barns framtid här. Vi vet också att människor på många håll i landet gör samma sak, exempelvis i Linköping och Uppsala.

Här i Majorna finns en löslig grupp bestående av föräldrar, personal och andra

vuxna. Till hösten planerar vi att ta kontakt med andra liknande grupper i övriga stadsdelar och även nå grupper ute i landet. Vi kommer att formulera en budkavle och medverka vid de allmänna protestdagar som nu utlyses. Dels av Gruppen kring "Barnlobbyn" den 28 september, och dels LOs protestdag den 5 oktober mot social nedrustning.

Jag skrev att vi är en löslig grupp och detta är antagligen det naturliga tillståndet för en aktionsgrupp av det här slaget. Vi står på alla vis, politiskt, och så vidare, helt obundna och vill gärna få kontakt med liknande grupper ute i landet.

För mer information går det bra att ringa till **Jessika Grahm, tel: 031-42 27 31** eller **Carina Vogchumian, tel 031-14 39 79.**

Hjälp till självhjälp

I Sverige är vi pigga på att ge bistånd. Av medlidande och sympati skänder vi ibland en tia eller två till en sparbössa utanför systemet på fredagseftermiddagen.

Men vilka sänder vi till? Och vet vi var vår "hjälp" hamnar?

Hos föreningen Emmaus har man, bokstavligt talat, tagit saken i egna händer. Där samlar man in, sorterar och skickar till utvalda mottagarländer efter strikt uppgjorda planer. Och man ser till att det som skickas är det som verkligen behövs, samt att det kommer fram.

Det som Emmaus ger är hjälp till självhjälp. Inget passiviserande bistånd, utan konkreta åtgärder som strävar efter att förändra situationer.

Det är bara länder och organisationen som verkligen försöker förändra sin situation som får stöd av Emmaus. Nicaragua, Angola och Mocambique och ANC i Sydafrika samt SWAPO i Namibia till exempel.

— Det är viktigt att veta att kläderna kommer fram, att ingen skor sig på det vi skickar. Det är bra med kontakt och besök i mottagarlandet, så att man inte behöver tvivla på det man gör.

Marion Sobeck som arbetar på Emmaus i Göteborg var i Mocambique tre veckor i höstas för att få en inblick i hur distributionen av kläder och prylar från Emmaus går till.

Sammanlagt fem personer från Sverige var där. De kom från Emmaus Björkå, Emmaus Sundsvall, Från ISA-projektet, Namuno-projektet samt Brödet och Fiskarna i Västerås.

De var ditbjudna av AGRICOM, som kan jämföras med Lantmännen i Sverige. Det är ett statligt företag som har till uppgift att bland annat köpa upp och fördela böndernas jordbruksöverskott.

Mocambique blev självständigt 1975 efter tio års befrielsekamp mellan FRELIMO (befrielsefronten) och kolonisatören Portugal. Portugiserna lämnade ett ödelagt land. Bankerna var tomma, industrin och jordbruksmaskinerna var sönderslagna. De hade bränt hus och slaktat djur. Befolkningen var fattig och de flesta analfabeter.

Ont om varor

Landet som efter självständigheten blev socialistiskt hindrades och hindras fortfarande i sin uppbyggnad av den sydafrikanska gerillan MNR. Det pågår ett ständigt krig mellan dem och FRELIMO. Civilbefolkningen mördas och industrier, plantager och vägar förstörs.

De flesta av mocambiqueerna är jord-

Marion Sobeck arbetar på Emmaus i Göteborg.

brukare och framför allt i de norra delarna av landet är jorden bördig och landet minst förstört.

Det är ändå mycket ont om varor och därför är det meningslöst för bönderna att odla mer än för att täcka de egna behoven. Det finns inget att köpa för pengarna som de kan tjäna på sitt jordbruk och därmed blir det knappast något överskott.

Fond för utveckling

Emmaus skänker därför sina kläder och varor till AGRICOM som sedan säljer dem till affärsmän, främst i norr, som i sin tur säljer dem vidare till bönderna. De kan betala med pengar eller spannmål eller bådadera. Det finns fastställda taxor, en kjol kostar till exempel elva kilo majs och åtta kronor.

Pengarna och jordbruksprodukterna går sedan tillbaka till AGRICOM. Pengarna sätts in i en fond för utveckling av landsbygden. De olika fonderna får bidrag för att kunna reparera sjukhus, vägar, fabriker, skolor etc.

Produkterna från jordbruket sänds vidare till svältdrabbade områden eller lagras för att användas vid senare svältkatastrofer.

— Jag fick se hur försäljningen går till och såg vad de hade på sig, berättar Marion. Det är bra att det inte bara är välgörenhet, det blir så passivt. Nu kan de behålla sin värdighet. ●

Grönsaksodling ger fängelse

Två av miljöförbundets medlemmar dömdes måndagen den 20 juli, tillsammans med två andra personer till fängelse.

Brottet var grönsaksodling på SAABs militära område i Linköping.

Detta var en av flera icke-våldsåktioner som genomfördes under det nyligen avslutade avrustningslägret i Linköping.

Aktionerna emotsätter sig militarismen; pengarna borde användas för att ge liv istället för död.

Nu när terrorbalansen mellan öst och väst försvunnit, är Sverige och Turkiet ensamma i Europa om att rusta upp.

Vilken är då vår fiende?

Är det mot tredje världen, som en dag kommer att kräva rättvisa ni rustar?

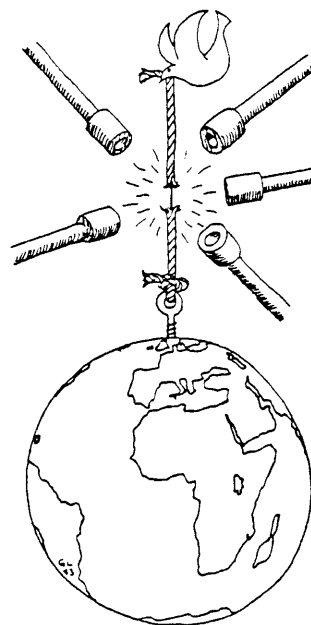
För första gången på länge döms människor i Sverige till fängelsestraff på grund av civil olydnad (som inte är totalvägran).

Är detta en del av en anpassning till de sämsta sätten att bemöta politiskt oliktankande, som används i en del EG-länder?

Många av de rättigheter som vi i dag ser som självklara, religionsfrihet, tryckfrihet och facklig organisering, har uppnåtts genom bland annat just civil olydnad.

När lagen skyddar något som hotar livet, borde det vara en mänsklig rättighet att få protestera.

Miljöförbundets sommarläger 1992

SVENSKA KVINNORS VÄNSTERFÖRBUND

Postgiro 50 50 95-0 Insamlingskonto 5 13 23-4

Barnängsgatan 23
116 41 Stockholm
Tel: 08-640 92 05
(Tisdag och torsdag 13.00-15.00)

Linnégatan 21
413 04 Göteborg
Tel: 031-14 40 28
(Måndag-fredag 10.00-15.00)

SKV är partipolitiskt obundet och verkar för ett demokratiskt samhälle med en ekonomi som inte bygger på profit utan på människors behov, ett samhälle fritt från alla former av förtryck.

Förbundets målsättning är:

- Att verka för jämlikhet mellan kvinnor och män och för kvinnors deltagande på alla områden av det ekonomiska, sociala och politiska livet, samt att verka för ett socialt och ekonomiskt rättvist samhälle där alla har ett meningsfullt arbete.
- Att verka för ett samhälle där alla barn och ungdomar kan känna trygghet och har lika värde, och där de tillförsäkras fysisk och psykisk hälsa, och ges samma utbildningsmöjligheter.
- Att verka för fred, allt framtidsarbets grundval — mot krig och imperialism — krigens främsta orsak. Förbundet vill verka för allmän och total nedrustning.
- Att verka för skydd av vår egen och framtida generationers miljö, för ett resursbevarande samhälle som tar hänsyn till människors verkliga behov och sambanden i naturen.
- Att verka för solidaritet mellan folken, för folkens nationella oberoende, för de förtrycktas befrielsekamp, för en värld fri från varje form av ekonomiskt, politiskt, socialt och kulturellt förtryck, mot fascism och rasism.
- Att bekämpa all kommersiell exploatering av såväl vuxna som barn.

* * * * *

SKV har i korthet följande historia:

1914 bildades Föreningen Frisinnade Kvinnor under parollen: Mot krigspsykos, för demokrati och kvinnors likställighet.

År 1931 utvidgades förbundet så att ett samarbete blev möjligt mellan alla kvinnor som önskade en samhällsutveckling i vänsterriktning. Då fick förbundet sitt nuvarande namn.

År 1946 anslöts Svenska Kvinnors Vänsterförbund till Kvinnornas Demokratiska Världsförbund, (Womens International Democratic Federation, WIDF).

KDV har konsultativ status hos FN:s ekonomiska och sociala råd, samt hos UNESCO. Denna status innebär rätt att yttra sig vid sammanträden och att framlägga egna förslag.

SKV-avdelningar

Ambjörby
Ellen Eriksson
Box 414
680 52 Ambjörby
Tel: 0563/802 32

Centrala avd i Göteborg
Barbro Andersson
Väwarevägen 2 D
433 75 Partille
Tel: 031/95 76 03

Karlstad
Siv Dahlgren
Mellqvistvägen 1
663 00 Skoghall
Tel: 054/51 39 15

Lund
Astrida Svensson
SKV-Lund
Box 1208
221 05 Lund
Tel: 046/20 08 22

Piteå-Munksund
Siri Aldrin
Strandvägen 5
941 00 Piteå
Tel: 0911/372 76

Umeå
Katarina Sandström
Klaverstråket 32
902 57 Umeå
Tel: 090/12 17 38

Arvika
Brita Tener
Högåsvägen 4
671 00 Arvika

Göteborgsdistriktet
Zaida Hagman
Säckgränd 3
415 03 Göteborg
Tel: 031/25 31 65

Katrineholm
Gunnel Rudin
Storgatan 46 A
643 00 Vingåker
Tel: 0151/122 00

Malmö
Anna Landberg
Bildesgatan 1
211 57 Lund
Tel: 046/23 40 76

Skellefteå
Barbro Viklund
Fäbogatån 5
931 56 Skellefteå
Tel: 0910/885 47

Uppsala
Anneli Granholm
Studentstaden 4
752 33 Uppsala
Tel: 018/54 26 07

Boden
Marianne Soutukorva
Rädisvägen 6
961 48 Boden
Tel: 0921/723 77

Göteborg Bjurslätt
Harriet Engman
Långströmsgatan 50 A
Tel: 031/53 66 96

Kramfors
Elisabeth Östlund
Fiskja 5221
872 00 Kramfors

Mölnådal
Gunhild Johansson
Storgatan 26
413 31 Mölnådal
Tel: 031/27 71 04

Skövde
Karin Sandelin
Mariestadsvägen 75
541 00 Skövde

Östersund
Li Öm
Divisionsgränd 4
831 38 Östersund
Tel: 063/10 30 64

Finspång
Anna-Lisa Göransson
Grytölsvägen 24
612 00 Finspång

Gävle
Elsa Kontturi
Kapellvägen 5
804 26 Gävle
Tel: 026/19 19 57

Linköping
Sonja Wahlstein
Eklundsgatan 5
582 63 Linköping
Tel: 013/13 08 48

Olofström
Carina Gillberg-Björk
Snöbärsvägen 12
293 00 Olofström
Tel: 0454/400 77

Stockholms innerstad och norra förorter
Gerd Thambert
Äsögatan 170:1
116 32 Stockholm
Tel: 08/641 46 51

Förbundsordförande:
Aase Bang
Herrgårdsgatan 12
652 25 Karlstad
Tel: 054/18 99 61

Forshaga-Kil
Ingela Ahlberg
Prästbol PI 7003
665 00 Kil
Tel: 0554/153 07

Karlshamn
Sonia Karlsson
PI 1049
290 72 Asarum
Tel: 0454/291 60

Luleå
Agnes Wennberg
Vinkelgränd 1
951 41 Luleå
Tel: 0920/195 34

Orust
Erni Friholt, vice ordf.
Stocken 2127
440 80 Ellös
Tel: 0304/512 15

Stockholms södra förorter
Eva Danielsson
Pelargatan 16
121 47 Johanneshov
Tel: 649/57 00

POSTTIDNING

**BEGRÄNSAD
EFTERSÄNDNING**

Vid definitivt efter-
sändning återsänds
försändelsen med nya
adressen på baksidan
(ej adressidan)

Prenumerera på Vi människor!

Det är tidningen som berättar om kvinnors verklighet i Sverige och i andra länder. Som visar samhället ur perspektiv som du inte hittar någon annanstans. Som vill väcka glädje och vrede – ge kunskap och insikt.

Prenumeration på Vi Mänikor:

Helår: 120 kr

Stöd: 200 kr

Gåvo: 100 kr

Namn

Adress

Postnummer/ort

Porto

vi människor

prenumeration

Barnängsgatan 23

116 41 STOCKHOLM

VI MÄNSKOR behövs PRENUMERERA!

Fyll i kupongen så vidarebefordrar vi den till din lokalavdelning.

- ☐ Jag är intresserad och vill veta mer om SKV
☐ Jag vill bli medlem i SKV

Namn

Gatuadress

Postadress

Telefon

Porto

Svenska Kvinnors Vänsterförbund
Viktoriahuset
Linnégatan 21
413 04 GÖTEBORG